

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 12 MAART 1952

No 1816

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
De recente wijziging van het Indonesische deviezenregiem door <i>Dr J. H. Spiegelberg</i>	184
Een vrije prijsvorming voor cultuurgrond in ons land niet gewenst door <i>C. F. Hanegraaff</i>	187
Verwezenlijking van het contact verladervervoerder door <i>Mr A. Greebe</i>	189
De wereldscheepsbouw in 1951 door <i>C. Vermey</i>	191
De functie van de ondernemer in het huidige tijdsbestek door <i>Drs A. de Wit</i>	194
Aantekeningen:	
De Nederlandse handelsbalans door <i>J. H. Zoon</i>	195
De Belgische loon- en prijspolitiek mislukt	197
Boekbespreking:	
Dr A. H. Ballendux: Bijdrage tot de kennis van de credietverlening aan de „Indonesische middenstand”, bespr. door <i>Mr Th. A. Fruin</i>	198
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i>	199
Statistieken:	
Bankstaten	199
Wisselkoersen	200

Dezer dagen

werd voor f 70 miljoen ingetekend op twee van de drie reeksen van de nationale woningbouwlening; over de spaarbrieven kan nog geen officieel oordeel worden gegeven. Het als noodzakelijk genoemde bedrag van f 50 miljoen is overtroffen.

Het overschot in de Europese Betalingsunie beliep in Februari voor Nederland f 236 miljoen, de kleinhandelssommetten zijn over het geheel in Januari, vergeleken met vorig jaar, gedaald. Wordt op prijsdaling gewacht?

Bekende tendenzen werken door. Het geldt ook voor België, waar men het bovenste peil van de voorschotten aan de Betalingsunie ziet naderen en voor Groot-Brittannië, waar de onderste grens van de noodzakelijke minimumvoorraad aan goud en valuta werd gepasseerd; als vanouds wordt de invoer afgesneden.

„Prins en bedelknaap”. Het stuk gaat in een vroeger niet mogelijk geachte bezetting: Frankrijk heeft aan België een crediet gevraagd, de Belgische animo voor een dergelijke credietverlening is afwezig. Een ander Frans vrager verkreeg gehoor: er is een nieuwe premier. Hij heeft zich daarna doen fotograferen met zijn kabinet. Beziet men de gezichten, dan blijkt het voor velen een routinehandeling te zijn. Een credietbenoeming, waarbij het fiduciaire karakter valt te onderstrepen.

De President der Verenigde Staten heeft een andere reeks routinehandelingen ingeleid. Hij heeft aan het Congres voorgehouden, dat de door hem voorgestelde bedragen voor hulp aan het buitenland onaantastbaar behoorden te zijn. Het Huis van Afgevaardigden heeft opgewekt beloofd er de bijl in te zullen zetten. Zo wacht Europa op de voorverkiezingen, welke resultaat van invloed zal zijn op de kracht, waarmee de bijl wordt gehanteerd.

Dit is de enige aangelegenheid, waarin Europa kan wachten zonder van gebrek aan ondernemingszin te worden beticht. Op andere punten zal wat moeten gebeuren. Zo ten opzichte van de kolenwinning, waarover een recent rapport van de Organisatie voor Europese Samenwerking nauwkeurige verdrietelikheden mededeelt. Interessant is de mededeling, dat als de Amerikaanse kolenuitvoer op permanente grondslag zou worden gesteld en de noodzakelijke installaties in de invoerhavens zouden worden aangebracht, de prijs van Amerikaanse kolen gelijk zou worden aan die van de marginale Europese bedrijven.

„Zij kunnen niet wachten”; het geldt voor de Italiaanse werklozen, ook uit Europees gezichtspunt. De Italiaanse Regering heeft thans een investerings- en werkgelegenheidsprogramma ontworpen, dat volgens de „Neue Zürcher Zeitung” van 4 Maart, beloften van werk voor 570.000 arbeiders inhoudt. Welslagen in dit opzicht zou een nare routine verbreken.

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

beschikbare krachten

Jong Juriste

bekend met steno en typen, zoekt een werkring in het bedrijfsleven, zo mogelijk als directie-secretaresse. Br. onder no. E.S.B. 11-2, Bur. v. d. Blad, Postbus 42, Schiedam.

R. MEES & ZONEN

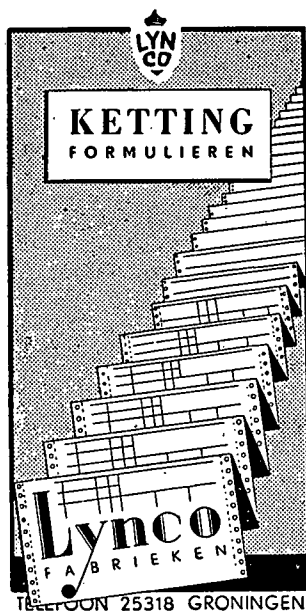
ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

**Advertentie
tarieven
worden U
op aanvraag
gaarne
verstrekt.**

DE EERSTE NEDERLANDSCHE COÖPERATIEVE KUNSTMESTFABRIEK te Vlaardingen

zoekt iemand ter assistentie en op de duur ter opvolging van de

COMMERCIELE DIRECTEUR

Leeftijd 30—40 jaar. Commerciële ervaring vereist, academische opleiding gewenst.

Met de hand geschreven sollicitaties, welke discreet zullen worden behandeld, te richten aan de directie.

Geen bezoeken, tenzij daartoe uitgenodigd.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Maandstaat op 29 Februari 1952

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen . . . f.	20.893.872.98	Kapitaal f.	45.000.000.—
Nederlands		Reserve „	16.000.000.—
Schatkistpapier . . .	488.900.000.—	Bouwreserve „	1.000.000.—
Ander Overheidspapier „	45.439.800.—	Deposito's op Termijn „	188.113.951.54
Wissels „	2.380.824.20	Crediteuren „	533.157.614.95
Bankiers in Binnen- en Buitenland „	19.245.288.38	Geaccepteerde Wissels „	12.032.313.27
Effecten en Syndicaten . .	4.433.659.92	Door Derden	
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten . .	15.329.651.68	Geaccepteerd „	1.505.244.72
Debiteuren „	199.590.448.12	Kassiers en Genomen Daggeldleningen „	2.894.969.04
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	10.034.744.42	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	10.044.196.18
Gebouwen	3.500.000.—	Reserve voor Verleende Pensioenen	667.627.84
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen . . .	667.627.84		
	<u>f. 810.415.917.54</u>		<u>f. 810.415.917.54</u>

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr J. H. SPIEGELBERG, De recente wijziging van het Indonesische deviezenregiem.

De Indonesische Regering heeft per 4 Februari jl. haar deviezenregiem gewijzigd. Schrijver gaat in dit artikel in op de strekking der getroffen maatregelen, en bespreekt de betekenis voor de in- en uitvoer, de monetaire consequenties en gaat tenslotte de invloed op het prijspeil na. Zijn eindconclusie t.a.v. het totaal der maatregelen is gunstig. Het mag z.i. tot verheugenis stemmen, dat de Indonesische Regering de moed heeft kunnen vinden, te breken met het certificaatsysteem, met hetwelk in eerste aanleg ontegenzeggelijk belangrijke resultaten werden bereikt, maar dat tenslotte tot catastrophale consequenties dreigde te leiden. Verheugend acht schrijver het in het bijzonder ook, dat de Regering noch haar eigen ambtenaren van vreemde nationaliteit noch ook de particuliere werknemers, die tot dusver voor zgn. sociale transfers certificaatssteun van hun werkgevers genoten, de dupe van de nieuwe regelingen heeft willen doen worden: zijzelf blijft die steun aan ambtenaren voortzetten in de vorm van een „koersbijslag”, terwijl een overeenkomstige toeslag van de zijde der werkgevers niet zal worden gerekend tot het belastbare inkomen van werknemers.

C. F. HANEGRAAFF, Een vrije prijsvorming voor cultuurgrond in ons land niet gewenst.

Momenteel is het vraagstuk van de gebondenheid of vrijheid met betrekking tot de prijsvorming van landbouwgronden zeer actueel. De Stichting voor de Landbouw heeft inzake dit vraagstuk positie gekozen: zij heeft na afweging van de argumenten pro en contra tot vrije prijsvorming geconcludeerd, evenwel met behoud van een straffe beheersing van de pachtprijzen om een stijging van de kosten van levensonderhoud tegen te gaan. Naar de mening van de schrijver van dit artikel kan de gebonden prijsvorming niet worden gemist. Ter staving van deze mening wordt een aantal argumenten contra vrijheid met betrekking tot de prijsvorming aangevoerd. Het vraagstuk van de grondprijzen kan naar schrijver meent voor de landbouw alleen aanvaardbaar worden opgelost, indien verband wordt gelegd tussen de koop- en pachtprijzen als gevolg waarvan de productiefactor grond voor zijn medewerking een redelijke beloning zal ontvangen, zonder dat de rechten van de arbeid en het bedrijfskapitaal worden benadeeld.

Mr A. GREEBE, Verwezenlijking van het contact verlader-vervoerder.

Aan het slot van zijn vorige artikel over de verladersfunctie in het vervoerwezen („E.-S.B.” van 5 Maart jl.) heeft schrijver betoogd, dat contact tussen verlader en vervoerder vereist is. In dit artikel verdiept hij zich in de vraag, waar en over welke onderwerpen dit zo noodzakelijke contact tot stand zal kunnen komen. Een van de problemen, waarvoor men komt te staan is dat van de organisatie — zowel van de verlader als van de vervoerder — die als partner in het gesprek zal kunnen fungeren. Uitvoerig wordt nagegaan welke organisaties nationaal en internationaal bestaan of worden geschapen en welke contacten zijn gelegd. Is eenmaal de structuur geschapen, welke verlader en vervoerder de mogelijkheid geven met elkander samen te werken, dan rijst nog de vraag waar men elkander zal ontmoeten. Ten slotte wijst schrijver op het belang van het creëren van een doeltreffend internationaal apparaat, dat de verladers van voorlichting dient en hun belangen naar voren brengt. Dit apparaat zal weer moeten steunen op nationale groeperingen. Hierbij is het nodig te beschikken over de steun van de overheden, die bij de vervoerder stimulerend kan werken en die hem zal aansporen contact met de verlader te zoeken.

C. VERMEY, De wereldscheepsbouw in 1951.

Het jaar 1951 zal in de annalen van de wereldscheepsbouw met gulden letteren opgetekend blijven. In de eerste maanden van dat jaar was de vraag naar nieuwe schepen allerm minst groot en enkele werfdirecties in Engeland hielden zelfs rekening met de mogelijkheid, dat verschillende hellingen onbenut zouden blijven. Spoedig echter onderging het beeld een grondige wijziging; de bouwopdrachten volgden elkander in snel tempo op. Het aandeel van de voor de tankvaart bestemde schepen in de in aanbouw zijnde tonnage was, vooral in Engeland, waar het per ultimo 1951 meer dan 50 pCt bedroeg, belangrijk. Houdt men rekening met de op 31 December jl. in bestelling zijnde schepen, dan blijkt het totale draagvermogen van de wereldtankvloot sedert 1939 meer dan verdubbeld te zijn. Onze nationale scheepsbouw kan eveneens op een gunstig jaar terugzien; naast opdrachten voor Nederlandse rekening werd een aantal bestellingen van buitenlandse opdrachtgevers ontvangen.

Drs A. DE WIT, De functie van de ondernemer in het huidige tijdsbestek.

Zaterdag jl. is, onder auspiciën van de Contactcommissie van Academisch gevormde Economen, te Utrecht de tweede Landdag voor Economen gehouden. Op deze Landdag hebben Prof. Dr J. F. Haccoû, Prof. Dr J. F. ten Doerschate en Drs A. C. J. Rottier een inleiding gehouden over „De functie van de ondernemer in het huidige tijdsbestek”. Dit artikel bevat een kort verslag van deze inleidingen.

— SOMMAIRE —

Dr J. H. SPIEGELBERG, La modification récente du régime indonésien en matière de devises.

Le gouvernement indonésien a modifié le régime de devises en date du 4 février dernier. L'article traite de quelques aspects importants des mesures décrétées.

C. F. HANEGRAAFF, La libre formation du prix des terres de culture n'est pas désirable aux Pays-Bas.

Les Pays-Bas se trouvent actuellement confronté avec une question difficile, notamment: réglementation ou liberté en ce qui concerne la formation du prix des terres de culture. La „Stichting voor de Landbouw” s'est prononcée en faveur de la libre formation des prix. L'auteur expose qu'une libre formation du prix des terres de culture n'est pas désirable aux Pays-Bas.

Mr A. GREEBE, La réalisation du contact entre le chargeur et le transporteur.

Faisant suite à ses considérations sur la fonction du chargeur dans le secteur du transport, publiées dans l'„E.-S.B.” du 5 mars dernier, l'auteur traite dans cet article de la question de savoir où et dans quels domaines on pourrait réaliser ce contact entre le chargeur et le transporteur.

C. VERMEY, La construction navale mondiale pendant 1951.

Le besoin de nouveaux bateaux n'était pas grand pendant les premiers mois de l'année 1951, mais cette situation changeait assez vite, les commandes se suivaient dans un rythme accéléré. Une comparaison entre les années 1949, 1950 et 1951 est très favorable pour la dernière. La construction navale néerlandaise également a connu une année prospère.

Drs A. DE WIT, La fonction actuelle de l'entrepreneur.

La deuxième réunion annuelle des économistes a eu lieu samedi passé à Utrecht. Les professeurs Dr J. F. Haccoû et Dr J. F. ten Doerschate et Drs A. C. J. Rottier ont prononcé un discours introductif sur le sujet mentionné ci-dessus. Cet article fournit un résumé de ces conférences.

De recente wijziging van het Indonesische deviezenregiem

De Indonesische Regering heeft per 4 Februari jl. haar deviezenregiem moeten wijzigen, zoals wij reeds hadden voorspeld in ons artikel over „Indonesië's monetaire ontwikkeling in 1951”¹⁾. Hieronder zal een beknopte belichting worden gegeven van enkele belangrijke aspecten.

Strekking van de maatregelen.

Het was reeds sinds geruime tijd duidelijk geworden, dat het in Maart 1950, in combinatie met de sanering van de binnenlandse geldcirculatie, ingevoerde systeem der zgn. deviezencertificaten zichzelf (op zijn minst in de bestaande vorm) had overleefd. Had het certificatenstelsel aanvankelijk stellig een exportstimulerend effect (nog versterkt door de hausse op de wereldgoederenmarkten na het uitbreken van het Korea-conflict medio 1950), later, toen het binnenlandse prijspeil zich had aangepast (of zelfs meer dan dat), kreeg het praktisch een exportbelemmerend effect. Daarbij kwam nog, dat zich ongeveer tezelfdertijd op de wereldmarkt voor verschillende belangrijke Indonesische exportproducten een kentering begon te voltrekken. Verschillende exportcultures (o.a. thee, tabak en tapioca), die zich geconfronteerd zagen met een groeiende wanverhouding tussen kosten en opbrengsten, kwamen steeds meer in de knel.

Ook loš van de aanbevelingen van Dr. Schächt werd het aldus duidelijk, dat drastisch ingrijpen geboden was, wilde men de export voor voortgaande afbrokkeling en daarmee het land voor een dreigende economische ineenstorting behoeden. Met name was afschaffing van het geldende deviezencertificatenstelsel geïndiceerd, of op zijn minst een zodanige wijziging daarvan, dat de export wederom over de gehele linie rendabel zou worden, zulks echter zonder dat een te grote daling van de overheidsinkomsten daarvan het gevolg mocht zijn, want dan zou het middel erger kunnen blijken te zijn dan de kwaal.

De Indonesische Regering besloot, zoals bekend, tot algehele afschaffing van het certificatenstelsel en tot voorlopige fixatie van de feitelijk geldende buitenlandse wisselkoersen op het drievoudige van de (vroegere, of: nog steeds gehandhaafde?) officiële koersen.

Volgens de Minister van Financiën betekent de afschaffing van het D.C.-systeem voor de Overheid, in vergelijking met 1951, een derving aan netto-inkomen ad Rp. 3 milliard. Ter gedeeltelijke compensatie hiervan werd overgegaan tot het instellen van een extra-uitvoerrecht ad 25 pCt voor rubber en copra („sterke” producten) en ad 15 pCt voor aardolie, tin/tinerts, palmolie/palmpitten, koffie en peper („middel-sterke” producten). Alle andere producten zijn vrijgesteld van additionele uitvoerrechten; deze blijven derhalve onderworpen alleen aan het geldende gewone uitvoerrecht ad gemiddeld 8 pCt (dat thans echter ook voor deze andere producten, bij gelijkblijvende prijs, wordt gegeven over een rond 50 pCt²⁾ groter bedrag).

Voorts werd bepaald, dat de invoer van door de Minister van Economische Zaken als „luxe” of „semi-luxe” aan te merken goederen voortaan nog slechts mogelijk zal zijn op zgn. inducement-basis. Ook deze regeling zal voor de Schatkist extra baten kunnen opleveren, voor zover zij althans niet prohibitief zal werken.

De Regering verwacht van een en ander een opbrengst van ten hoogste Rp. 1,9 mrd. Daarbij gevoegd de op

Rp. 100 mln getaxeerde meer-opbrengst van de per 1 Januari jl. verhoogde vennootschapsbelasting, zou dus een nadelig verschil t.o.v. 1951 resulteren van rond Rp. 1 mrd. Dit verschil hoopt de Regering gedekt te zien door meerontvangsten ten gevolge van een toeneming van de productie, resp. van de export, ter bevordering waarvan het D.C.-systeem immers juist werd afgeschaft.

Bijzondere belangstelling kreeg in het kader van de onderhavige maatregelen de handel met het dollargebied (U.S.A., Canada, Japan): ter meerdere stimulering van de export naar dat gebied zal de exporteur voortaan mede een zgn. Dollar Export Bewijs (D.E.B.) ontvangen en wel tot 70 pCt van de dollarwaarde van zijn export. Omgekeerd werd de import uit het dollargebied minder aantrekkelijk (c.q. de import van elders relatief aantrekkelijker) gemaakt door de bepaling, dat, wie goederen uit het dollargebied wil importeren, voortaan behalve de tot dusver gebruikelijke documenten ook een D.E.B. moet leveren en wel tot 100 pCt van de dollarwaarde van de beoogde transactie. Deze D.E.B.'s zijn vrij verhandelbaar, ook in gedeelten, zodat de prijs daarvan (in tegenstelling tot die van de Inducement Bewijzen — I.B.'s —, welke enige tijd geleden van overheidswege werd vastgesteld) zal kunnen schommelen naar gelang van de verhouding tussen vraag en aanbod.

Betekenis voor de export.

De onderwerpelijke maatregelen betekenen, althans voorlopig, stellig een niet gering voordeel voor exporteurs (resp. voor, wat bij de export met name van ondernemingsproducten h.t.l. de gebruikelijke figuur is, producenten/exporteurs). Voor de „zwakke” producten (geen extra-uitvoerrecht) kan, bij gelijkblijvende prijs in vreemd courant, de opbrengstvermeerdering in rupiahs globaal worden gesteld op 50 pCt, voor de „middel-sterke” en „sterke” producten (resp. 15 pCt en 25 pCt extra uitvoerrecht) op resp. 28 pCt en 12½ pCt. Bij export naar dollargebied ligt de zaak nog gunstiger, in concreto afhankelijk van de notering der D.E.B.'s.

Het bovenstaande geldt intussen slechts onder het voorbehoud „ceteris paribus”. D.w.z. dat de berekende opbrengstvermeerdering alleen aangeeft het effect van de nieuwe regelingen op zichzelf beschouwd, alle overige factoren dus constant verondersteld en met name dan de exportprijs in vreemde valuta en (dit in het bijzonder in het geval van de exporteur/niet-producent van bevolkingsproducten) de opkoopprijs in het binnenland.

Dat het zaak is, deze voorbehouden terdege in het oog te houden om de voordelen van de nieuwe regelingen op hun juiste waarde te kunnen schatten, is reeds gebleken in de korte tijd, dat deze regelingen nu van kracht zijn: enerzijds reageerde het buitenland onmiddellijk met lagere biedingen voor verschillende Indonesische producten, anderzijds gaven de binnenlandse noteringen van verschillende typische bevolkingsproducten onmiddellijk een aanzienlijke stijging te zien. Voorts is ook het extra voordeel, verbonden aan export naar dollargebieden, bereids aanzienlijk verminderd doordat dé D.E.B.'s in de afgelopen weken een gevoelige prijsdaling te zien gaven.

Opbrengstvermeerdering betekent overigens, en met name voor de Westerse exportbedrijven, nog geen evenredige vergroting van de netto-winst, zelfs niet bij gelijkblijvend kostenpeil: voor een aanzienlijk deel toch — zeg voor rond 50 pCt — komt de additionele winst ten goede aan de fiscus in de vorm van vennootschapsbelasting.

Door allerlei nevenwerkingen zal derhalve het werkelijke voordeel van de koersverbetering voor de export reeds op

¹⁾ Van dit artikel is het eerste gedeelte geplaatst in „E.-S.B.” van 6 Februari 1952. Het tweede deel, waarnaar hierboven wordt verwezen, is vóór het plaatsen door de maatregelen van de Indonesische Regering achterhaald. Wij plaatsen thans eerst de directe beschouwingen over de maatregelen zelf.

²⁾ Voor de sterke en middelsterke producten is dit iets minder, aangezien hier het gewone uitvoerrecht voortaan wordt berekend over de FOB-waarde minus het extra-uitvoerrecht.

vrij korte termijn in feite niet onbelangrijk kleiner kunnen blijken te zijn dan waarop het zich in eerste instantie liet becijferen.

Het zal met name ook nog in zeer belangrijke mate mede afhangen van de invloed der maatregelen op het binnenlandse prijs- en kostenpeil, of zij inderdaad ook op wat langere termijn het beoogde productie- en exportbevorderende effect zullen hebben.

T.a.v. de D.E.B.-regeling zij gewezen op een mogelijk en niet onbelangrijk bijkomstig effect: zij zou ten gevolge kunnen hebben een vermindering van de bestaande Indonesische transit-export naar het dollargebied, met name via Singapore en Nederland, en in plaats daarvan dus een toeneming van de rechtstreekse export naar het dollargebied, omdat de exporteur alleen in het laatste geval een D.E.B. ontvangt.

Nog een ander aspect van de D.E.B.-regeling verdient de aandacht: de beide doelstellingen van deze regeling (enerzijds bevordering van de export naar en anderzijds vermindering van de import uit het dollargebied) zijn, nu de prijsbepaling van de D.E.B.'s is overgelaten aan de wetten van vraag en aanbod, kennelijk concurrent: naarmate enerzijds de export naar het dollargebied inderdaad wordt opgevoerd en anderzijds de import uit dollarlanden inderdaad beperkt³⁾, in diezelfde mate wordt het aanbod van D.E.B.'s groter en de vraag daarnaar kleiner, hetgeen uiteraard de prijs zal doen dalen. Dit zal met name op wat langere termijn het geval kunnen zijn, zodra nl. de handel zich in meerdere mate op import van elders zal hebben kunnen omschakelen. Daar alsdan het gevaar dreigt, dat de prikkel om te exporteren naar het dollargebied niet krachtig genoeg blijft, lijkt de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de Overheid over enige tijd alsnog zal besluiten, harezijds een prijs voor de D.E.B.'s te fixeren resp. zelf D.E.B.'s tegen een bepaalde prijs op te kopen.

Betekenis voor de import.

Blijkens het voorgaande hebben de maatregelen van 4 Februari voor de export onmiskenbaar een vrij ingrijpend karakter en strekken zij op zichzelf, zeker voorshands, tot een belangrijke verlichting van de moeilijke situatie, waarin allerlei cultures en ook de exporthandel als zodanig langzamerhand waren komen te verkeren. Geheel anders is hun betekenis voor de import en de importhandel.

T.a.v. de import kan men stellen, dat de maatregelen in hoofdzaak neerkomen op een „legalisering” van de bestaande toestand. Nieuw zijn echter:

- 1e. de extra heffing op de invoer van luxe en semi-luxe goederen, ongeacht het land van herkomst;
- 2e. de extra heffing op de invoer, zowel van luxe als van „noodzakelijke” goederen, uit het dollargebied.

Invoer van (semi-) luxe goederen is, zoals gezegd, voortaan nog slechts mogelijk op inducement-basis. Dit betekent bij de huidige prijs der I.B.'s (70 pCt van de geldende drievoudige koers), dat voor deze goederen niet meer de 1 : 3-koers, maar een feitelijke koers van 1 : 5,1 geldt, bij invoer uit het dollargebied (incl. D.E.B.) zelfs een koers van rond 1 : 5½ (op deze basis komt 1 U.S.A. \$ dus op rond Rp. 21!).

De omvang van de groep der luxe en semi-luxe goederen is nog niet nauwkeurig te bepalen. De in eerste instantie door de Minister van Economische Zaken vastgestelde lijst onderging reeds enkele malen uitbreiding en de verwachting lijkt gewettigd, dat er voorshands een neiging zal bestaan om het begrip „(semi-) luxe” eerder ruimer dan enger te interpreteren. Naar de huidige interpretatie van dit begrip was met de invoer van de betrokken goederen

³⁾ De 70/100-regeling houdt uiteraard reeds een automatische beperking van de \$-importen in, nl. tot 70 pCt van de waarde der \$-exporten, tenzij de Overheid ertoe zou overgaan (zoals zij eerder ook met de I.B.'s heeft gedaan) D.E.B.'s „uit het niet” te creëren.

in 1951 een bedrag in de orde van grootte van 100 mln deviezenrupiahs (excl. D.C. dus) gemoed, zulks op een totale invoer van omstreeks 2.900 mln deviezenrupiahs.

Lijkt het op grond van deze cijfers, dat de koersverslechtering voor de onderwerpelijke goederen in het kader van de totale invoer van vrij geringe betekenis is, er zijn niettemin twee categorieën der bevolking, wier belangen door deze regeling wel degelijk ernstig worden bedreigd. Ten eerste is dat de groep der Europese consumenten, in wier budget deze goederen een relatief belangrijke plaats innemen; ten tweede de zgn. middenstandszaken, wier omzetten eveneens in belangrijke mate betrekking hebben op de thans als luxe gekwalificeerde goederen.

Er bestaat een innerlijke tegenstrijdigheid tussen de met de inducementregeling beoogde invoerbeperking van luxe goederen en de wens om de inkomsten uit I.B.'s mede te doen strekken ter compensatie van de aan de afschaffing der D.C.'s inherente inkomstenderving van de Overheid: naarmate de invoerbeperking meer succes heeft, nemen uiteraard de inkomsten uit I.B.'s af.

Wil de Regering enerzijds de invoer van luxe goederen beperken, anderzijds hoopt zij te komen tot opvoering van de invoer van noodzakelijke goederen. Het voornemen zou bestaan om met name voor de nog niet op de zgn. „vrije lijst” geplaatste goederen voortaan in ruimere mate deviezen beschikbaar te stellen. Het is wel zeer te hopen, dat de Regering niet zal worden teleurgesteld in haar wens, te komen tot een ruimere aanvoer van noodzakelijke goederen, aangezien aan de recente maatregelen een inflatoire strekking niet kan worden ontzegd (waarover hieronder nog nader).

Vermits zoals bekend het verloop van de rijstprijs in dit land van overheersende betekenis is voor de ontwikkeling van het algemene prijspeil en de rijstsituatie nog geenszins bevredigend mag heten, was te verwachten, dat men in het kader van de onderhavige maatregelen ook speciale aandacht aan de rijstimport zou geven. Een preferentiële koers (bijv. 1 : 2) voor rijstimport leek niet uitgesloten. Zover is de Regering echter (tot dusver) niet gegaan. Wel is bepaald, dat voor de invoer van rijst uit het dollargebied geen D.E.B.'s zullen zijn vereist; een subsidie in eigenlijke zin kan men dit nauwelijks noemen.

Wel is tot zulk een subsidiëring besloten wat betreft de invoer van krantenpapier t.b.v. de nationale pers en van wetenschappelijke/culturele cultuur. Deze invoer was voorheen geheel resp. voor de helft vrijgesteld van de

betaling van deviezencertificaten; daarvoor in de plaats is nu gekomen een overheidssubsidie tot een gelijk bedrag.

Monetaire consequenties.

Bij herhaling is er van overheidswege op gewezen, dat het niet juist zou zijn aan de maatregelen van 4 Februari de betekenis te hechten van een (formele) devaluatie van de rupiah. Voor zover van een de facto devaluatie zou kunnen worden gesproken, werd deze reeds in Maart 1950 — door de invoering van het D.C.-systeem — bewerkstelligd. De thans door De Javasche Bank op 1 : 3-basis vastgestelde koersen dragen, aldus werd betoogd, nog slechts een voorlopig karakter (gesproken werd daarom wel van „beheerst zwevende” koersen). De Regering acht het moment nog niet gekomen om een nieuwe goudpariteit voor de rupiah vast te stellen. In deze zin zou men dus ook kunnen stellen, dat de „officiële” wisselkoersen ook thans nog gebleven zijn wat zij reeds vóór Maart 1950 waren. (Anderen stellen zich op het standpunt, dat de recentelijk door De Javasche Bank vastgestelde koersen thans de „officiële” koersen zijn).

Hoewel deze redenering wel ietwat sophistisch aandoet, aangezien de werkelijkheid dié van een (formele) devaluatie thans wel zeer dicht nabij komt (meer nog dan zulks sinds Maart 1950 reeds het geval was), heeft de thans gekozen procedure niettemin in één opzicht een consequentie, die haar belangrijk doet afwijken van die ener devaluatie in eigenlijke zin, nl. dat er thans geen aanleiding is tot herwaardering van de goudvoorraad.

Hoe belangrijk dit is, blijkt uit het feit, dat, indien wel tot herwaardering van de goudvoorraad tegen 1 : 3 was besloten, het gouvernementssdebit bij De Javasche Bank, dat per 30 Januari jl. nog Rp. 1.270 mln bedroeg, zou zijn omgeslagen in een tegoed ad rond Rp. 470 mln. Door deze herwaardering zou de schuldpositie van de Overheid dus wel een ongekend gunstig aanzien hebben gekregen, hetgeen ten gevolge zou kunnen hebben gehad, dat minder dan nog steeds noodzakelijk moet heten ernst zou zijn gemaakt met een zuinig overheidsbeleid.

Nu niet tot herwaardering van de goudvoorraad werd overgegaan en anderzijds de deviezencertificaten zijn afgeschaft, lijkt er alle aanleiding, dat het eerder door de Overheid aan De Javasche Bank in rekening gebrachte bedrag voor certificaten ad Rp. 378 mln terzake van sedert September 1950 aangekocht goud door de Regering wordt gerestitueerd.

Wel werd bereids de contante positie (activa en passiva) van het Deviezenfonds herwaardeerd. De hierdoor opgekomen boekwinst ad ruim Rp. 400 mln werd blijkens de weekstaat van De Javasche Bank voorshands op een tussenrekening geboekt en dus nog niet in mindering gebracht op het gouvernementssdebit.

De bestaande saldi der banken in vreemde valuta waren bereids voor het overgrote deel, zo niet geheel, aangepast aan de 1 : 3-koers, dus herwaardeerd, omdat, zoals bekend, de banken reeds sedert een jaar verplicht waren, bij aankoop van contante deviezen tegelijk de bijbehorende deviezencertificaten contant af te rekenen met het Deviezenfonds. De in de boeken van de banken nog openstaande certificaatposities zullen in de komende maanden vanzelf verdwijnen, naarmate de per 4 Februari met importeurs nog lopende transacties tot afwikkeling zullen komen.

Beslissend voor de monetaire consequenties van de maatregelen van 4 Februari zullen zijn:

- a. het verloop van in- en uitvoer;
- b. de ontwikkeling, mede onder invloed daarvan, van de overheidsfinanciën.

De opbrengstvermeerdering van de export zal, reeds bij kwantitatief gelijkblijvende en a fortiori dus bij toenemende export, op zichzelf een inflatoir effect hebben, te eerder naarmate een groter deel van deze meeropbrengst direct

of indirect bij de inheemse bevolking terecht komt en vervolgens een consumptieve besteding vindt.

Een inflatoir effect zal ook uitgaan van het feit, dat bepaalde goederen voortaan nog slechts op inducementbasis kunnen worden geïmporteerd. De ervaring heeft geleerd, dat het algemene prijspeil h.t.l. geneigd is, zich op te trekken aan dat van zelfs een betrekkelijk kleine groep van goederen, welker prijspeil door een of andere oorzaak plotseling „uitschiet”, a fortiori dus wanneer — zoals in casu — die relatieve duurte een meer permanente ondergrond heeft. In dit licht beschouwd, zou een steeds verdere uitbreiding van de hogerbedoelde inducement-lijst wel eens bedenkelijke gevolgen kunnen hebben voor de ontwikkeling van het algemene prijsniveau.

Op een uitgesproken deflatoire werking van de zijde der overheidsfinanciën, zoals 1951 die te zien gaf, mag voor de nabije toekomst niet worden gerekend. Anderzijds behoeft echter van die zijde ook weer niet een versterking van de overige inflatoire tendenties beslist te worden verwacht. Zelfs als de officiële taxatie van de opbrengst der compenserende heffingen ad rond Rp. 2 mrd juist (en niet te pessimistisch) zou blijken te zijn en alsdan in vergelijking met 1951 derhalve inderdaad een inkomstenderving van rond Rp. 1 mrd zou optreden, dan nog zou er — zelfs bij handhaving van de overheidsuitgaven op het huidige zeer hoge peil — geen aanleiding zijn tot additionele geldcreatie ten behoeve van de Overheid, vermits immers het dienstjaar 1951 de Overheid een kasoverschot van méér dan Rp. 1 mrd opleverde. Het lijkt dan ook niet uitgesloten, dat er ook dit jaar van de overheidsfinanciën per saldo nog een zeker, zij het ook waarschijnlijk niet krachtig genoeg, deflatoir tegeneffect zal uitgaan.

Invloed op het prijspeil.

Na de voorgaande nogal uitvoerige beschouwing zij wat betreft de vraag, hoe het prijspeil h.t.l. zich in de nabije toekomst onder invloed van de onderhavige maatregelen zal kunnen ontwikkelen, met enkele opmerkingen volstaan. De voornaamste aangrijpingspunten voor een beoordeling van die vraag waren in het voorgaande reeds verrat. Geconstateerd werd immers reeds:

- a. dat de vermeerdering van de exportopbrengst een inflatoire strekking heeft;
- b. dat hetzelfde geldt voor de nieuwe regeling t.a.v. de invoer van (semi-) luxe goederen;
- c. dat voor een versterking van deze inflatoire krachten van de zijde der overheidsfinanciën voorshands niet behoeft te worden gevreesd;
- d. dat voor het uiteindelijke resultaat — als steeds in dit land, wanneer ingrijpende maatregelen van economische of monetaire politiek worden genomen — en meer in het bijzonder voor de inheemse bevolking veel afhangt van de ontwikkeling van de rijstprijzen (in verband waarmee het een gelukkige coincidentie mag heten, dat juist tegen de tijd, dat de maatregelen in volle omvang zullen beginnen door te werken, de patjeklik-periode ten einde zal zijn of lopen);
- e. dat voorts veel zal afhangen van de vraag, of de Overheid in voldoende mate zal slagen in haar opzet, de invoer van niet-luxe goederen te doen toenemen;
- f. dat daartoe weer van veel belang is, of de maatregelen de productie en daardoor de export ook kwantitatief zullen doen toenemen, vermits dit uiteindelijk de deviezen zal moeten opleveren, nodig voor de financiering van een vergrote invoer.

Het lijkt niet verantwoord, zich reeds op dit moment te wagen aan een meer exacte voorspelling t.a.v. het te verwachten prijsverloop, afhankelijk als ditis van allerlei nog veelszins onzekere factoren. Wanneer dan toch een voorlopige indruk ware te geven, dan zou deze kunnen luiden: dat er wel redenen zijn om voor de nabije toekomst

een verdere stijging van het algemene prijspeil en dus van de kosten van levensonderhoud te verwachten, iets meer misschien zelfs dan zonder de onderwerpelijke maatregelen op korte termijn het geval zou zijn geweest. Men zal dit dan echter moeten aanvaarden als de waarlijk niet hoge prijs, die moest worden betaald voor de bereiking van een uiterst belangrijk doel, t.w. de export te redden uit de impasse, waarin deze deels reeds was geraakt en overigens op korte termijn dreigde te geraken, in welk geval een volledige economische ineenstorting van dit land onafwendbaar was geweest, met waarschijnlijk vergaande niet-economische consequenties.

Conclusie.

Hierom ook kan de eindconclusie t.a.v. het totaal der maatregelen naar het voorkomt niet anders dan gunstig zijn. Het mag tot verheugenis stemmen, dat de Indonésische Regering de moed heeft kunnen vinden, te breken met het certificatenstelsel, met hetwelk in eerste aanleg ontegenzeggelijk belangrijke resultaten werden bereikt,

maar dat tenslotte tot catastrophale consequenties dreigde te leiden. Aan deze conclusie t.a.v. het geheel der maatregelen wordt geen afbrek gedaan door de critiek, die men ongetwijfeld op detailpunten kan hebben.

Verheugend is het in het bijzonder ook, dat de Regering noch haar eigen ambtenaren van vreemde nationaliteit, noch ook de particuliere werknemers, die tot dusver voor zgn. sociale transfers certificatensteun van hun werkgevers genoten, de dupe van de nieuwe regelingen heeft willen doen worden: zijzelf blijft die steun aan ambtenaren voortzetten in de vorm van een „koersbijslag”, terwijl een overeenkomstige toeslag zijdens particuliere werkgevers niet zal worden gerekend tot het belastbare inkomen van werknemers.

Men mag hierin een aanwijzing te meer zien, dat het niet louter een holle frase is wanneer van overheidswege wordt verklaard, dat men de werkzaamheid van buitenlandse (en dat zijn nog steeds overwegend Nederlandse) arbeidskrachten h.t.l. bij voortdoring op prijs stelt.

Djakarta, eind Februari 1952.

J. H. SPIEGELBERG.

Een vrije prijsvorming voor cultuurgrond in ons land niet gewenst

In een adres gericht tot de Tweede Kamer heeft de Stichting voor de Landbouw positie gekozen in een voor onze nationale economie wel zeer belangrijk vraagstuk: gebondenheid of vrijheid met betrekking tot de prijsvorming van landbouwgronden ¹⁾.

De Stichting heeft na afweging van de argumenten pro en contra — zij het met een zeer kleine meerderheid — tot vrije prijsvorming geconcludeerd. Gebonden prijsvorming zou bij de huidige stand van zaken alleen dan gehandhaafd kunnen worden, indien een overheidsorgaan bevoegd zou zijn de toekomstige verkrijger aan te wijzen. Hoofdzakelijk omdat in de praktijk aanmerkelijk hogere kooprijzen worden betaald dan de prijsinstanties toelaatbaar achten — hetgeen de eerbied voor de wet en het gezag ernstig ondermijnt — kan, zo meent de Stichting, de gebonden prijsvorming beter geliquideerd worden, evenwel met behoud van een straffe beheersing van de pachtrijzen om een stijging van de kosten van levensonderhoud tegen te gaan.

Het betreft hier een moeilijk vraagstuk en voor de landbouw zo belangrijk, dat er alle aanleiding is tot een uitwisseling van gedachten te komen teneinde het inzicht te verhelderen ²⁾.

Rechtstreekse beïnvloeding van de grondprijs in 1940 urgent.

Prijsregelingen in de grondsector waren ook vóór de afkondiging van het Besluit 219/1940 inzake het vervreemden van landbouwgronden niet onbekend. Maatregelen als de Crisis-Pachtwet, het Hypotheekcommissiebesluit, de Pachtwet 1937 en het Pachtprijsopdrivingsbesluit hebben zeker haar invloed op de grondprijzen niet gemist.

Ondanks het feit, dat de pachtrijzen in 1940 door het Pachtprijsopdrivingsbesluit in het algemeen niet konden stijgen en ook een daling van de rentevoet zich niet voerde vertoonden de grondprijzen een sterke stijging. Het oplopen van de grondprijzen hield uiteraard verband met de toegenomen vraag naar grond door gegadigden buiten de landbouw staande. Niet het rendement kon invloed uitoefenen op deze kooplust maar het was de vrees voor de waardevervalstheid van ons geld, dat velen tot geldber-

ging deed besluiten, terwijl daarnaast vooral ook de beperkte investeringsmogelijkheden in deze richting leidden. De pachtprijsbeheersing alleen was dus niet voldoende om de grondprijzen binnen de economisch gewenste perken te houden. Vandaar, dat een rechtstreekse beïnvloeding van de grondprijs nodig werd geoordeeld. Hierdoor zou tevens het aanbod van de hypotheek-boeren kunnen worden betuigd.

Toch moet deze maatregel niet als een typisch oorlogsverschijnsel worden gezien want ook zonder de oorlog zou het — wellicht later — tot een directe prijsconstrôle zijn gekomen. Het ingrijpen in de prijsvorming heeft hier nl. een diepere achtergrond; ten eerste de overtuiging, dat grond een bijzonder nationaal goed is, dat niet mag worden blootgesteld aan het grillige spel der vrije prijsvorming en ten tweede de agrarische bevolkingsdruk, die in de 20e eeuw zeer is toegenomen.

Grond een bijzonder economisch object.

Bij alle discussie over het onderwerp dient vooral te worden bedacht, dat de prijsconstrôle in de grondsector een geheel eigen karakter heeft doordat cultuurgrond zich principieel onderscheidt van andere vermogenswaarden als huizen, effecten of soortgelijke waardepapieren. De grond is bij alle verdere bestemmingsmogelijkheden primair productiefactor waardoor het vrijlaten van de prijsvorming consequenties kan hebben die hier minder te aanvaarden zijn dan voor de overige gebieden van het economisch leven.

Het staat vast, dat vrije grondprijzen zeer sterk worden beïnvloed door de steeds toenemende schaarste van het object. De behoeften van de grondgebruikers zijn duidelijk aan het licht gekomen door een vanwege het Centraal Bureau voor de Statistiek gehouden enquête naar de landhonger in het jaar 1945. Voor uitbreiding van bestaande bedrijven werd bijna 260.000 ha gevraagd, terwijl voor de vestiging van nieuwe bedrijven een oppervlakte van bijna 295.000 ha nodig bleek te zijn. Dat is ongeveer $\frac{1}{4}$ van het areaal cultuurgrond thans in gebruik. Van belang hierbij is, dat de agrarische gegadigden niet vragen naar grond in het algemeen maar naar grond van een bepaalde soort, kwaliteit- of ligging.

Echter zullen niet alleen de behoeften van de grond-

¹⁾ Het adres is gepubliceerd in de Mededelingen van de Stichting voor de Landbouw van 16 November 1951, no 23.

²⁾ Voor een theoretische behandeling van het vraagstuk verwijzen wij naar het artikel van Dr. Boerendonk in het Februarinummer van „De Pacht”.

gebruikers de grondprijzen omhoog stuwten. Grond heeft immers altijd een zekere aantrekkelijkheid voor beleggers ondanks te lage pachtprijzen en tenslotte geniet hij nog een bedenkelijke belangstelling van zgn. speculanten, indien zich winstmogelijkheden op korte termijn openbaren. De vraag van de beleggers is meer algemeen gericht in die zin, dat zij hun kapitaal op langere termijn willen investeren in grond van behoorlijke kwaliteit en door goede boeren geëxploiteerd. Staat bij hen een rustige en degelijke belegging voorop, geheel anders ligt de zaak bij de speculanten, die alleen kopen en verkopen met het doel winst te maken uit de prijsverschillen in de tijd. Deze speculatie, welke dus haar intrede doet als de grondprijzen fluctueren, oefent een zelfstandige invloed op de prijsbeweging uit zodat zij de prijschommelingen zal vergroten. En tenslotte wordt jaarlijks ruim 2.000 ha grond gevraagd voor zgn. burgerlijk gebruik, met name voor volkshuisvesting, aanleg van wegen enz. Het spreekt vanzelf, dat onder deze omstandigheden een vrije grondprijsvorming een belangrijke stijging zal veroorzaken, een stijging die ongetwijfeld de thans betaalde „zwarte” prijzen verre zal overtreffen. Dit betekent een vermogensvermeerdering, die geheel buiten de productiviteit van het landbouwbedrijf omgaat en die zowel economisch als sociaal spanningen oproept tot nadeel van de grondeigendom en zijn gebruikers.

Hoewel strikt genomen niet kan worden gezegd, dat de grondeigenaar een grondmonopolie bezit — de markt dus door hem zou worden beheerst — liggen de feiten wel zo, dat tegenover een beperkt aantal aanbieders een groot aantal vragers staat, voor een belangrijk deel boeren, die de grond voor hun bedrijf nodig hebben. Het is dan ook niet te ontkennen, dat de feitelijke machtspositie, die de grondeigenaar bij een vrij rechtsverkeer zal innemen, wel zeer wordt versterkt.

Enige aspecten van vrije kooprijsvorming.

Men kan zich afvragen, of een controle op de kooprijzen zin heeft wanneer men de pachtprijzen in de hand kan houden. De landbouwsector zou dan voldoende worden beschermd zodat het de Overheid niet kan interesseren of aspirant kopers bij de overdracht van grond nog rendementsoverwegingen willen laten gelden. Dit standpunt heeft echter voor allen, die bij de grondeigendom en zijn gebruik zijn betrokken, bedenkelijke kanten.

Men bedenke, dat ongeveer 57 pCt van de cultuurgrond is verpacht zodat het niet mogelijk zal zijn een stijging van de kooprijzen van onverpachte gronden, via een straffe pachtprijsbeheersing, tegen te gaan. Weet de niet-agrarische koper zijn rendement door een getoetste pachtprijs in het algemeen wel bepaald, daar „zwarte” pachten thans niet veelvuldig voorkomen, de agrarische koper, die in de grond in de eerste plaats een werkgelegenheid ziet, is niet zelden bereid van normale rendementsoverwegingen af te wijken en dientengevolg met een onderbeloning voor zijn arbeid genoegen te nemen.

Een gecontroleerde prijsvorming nu moet volledig zijn en noodzakelijk worden geacht om de agrarische gegadigden tegen de economisch veel sterkere positie, die de eigenaar inneemt, te beschermen. Daar de mogelijkheid van pachten door de pachtwetgeving zeer wordt beperkt zullen de boeren „pachtvrije” grond ook tegen economisch verantwoorde prijzen moeten kunnen kopen. Hoge grondprijzen tasten de rendabiliteit van het bedrijf aan en betekenen sociaal, dat een redelijke beloning van de arbeidsprestatie illusoir wordt. Dit is kennelijk niet de bedoeling van de door de Regering gevoerde landbouwpolitiek; immers, op het goed geleide sociaal en economisch verantwoorde bedrijf wenst zij de boer een redelijke beloning voor zijn arbeid toe te kennen en zo nodig worden daartoe prijsbeïnvloedende maatregelen genomen. Hoewel van de prijzen thans nagenoeg geen beschermende

invloed uitgaat wordt toch een lonende productieprijs, een prijs derhalve, die de landbouwondernemer aan een redelijk inkomen helpt, als het ware bewaakt. Daarmede is onverenigbaar een prijsvorming, die vrije koop- en pachtprijzen toelaat waardoor het grote gevaar ontstaat, dat het zoëven genoemde beginsel wordt doorkruist en dat een nieuwe regeling van de productieprijzen wederom moet plaatshebben teneinde het inkomen van de boer op peil te houden. Juist omdat de tegenwoordige productieprijzen een vergoeding voor alle reële productiekosten, w.o. een redelijk ondernemersloon, inhouden, ligt het voor de hand, dat de pacht- en kooprijzen niet boven een bepaald niveau mogen stijgen.

De vrijlating van de grondprijzen zal verder tot gevolgen hebben, dat elk verband met de pachtprijzen totaal wordt doorbroken. Dit is niet bevorderlijk voor een goede verstandhouding tussen eigenaar en gebruiker; zwarte pachten zullen allerwegen optreden, waartegen zelfs een straffe pachtprijsbeheersing weinig vermag te doen. Ook een verwaarlozing van het gebouwenkapitaal zal ongewenste vormen aannemen.

Instabiele grondprijzen zijn ook ongewenst met het oog op de hypothecaire credietverlening. Deze zal worden bemoeilijkt omdat een vaste grondslag — de waarde van het onderpand — komt te ontbreken. Zoals een bankier altijd ongaarne voorschot heeft verstrekt op effecten, die geen officiële notering hebben, zo zal de hypotheeknemer terughoudend zijn om zijn crediet op landelijke eigendommen te verstrekken wanneer de waarde al te zeer aan schommelingen onderhevig is. Deze nadelen worden met een strenge controle op de pachtprijzen niet ondervangen, vandaar, dat de prijscontrole zich ook tot de kooprijzen moet uitstrekken.

Een ander aspect van vrije kooprijzen is, dat in de eigendoms- en bezitsverhoudingen talrijke verschuivingen zullen optreden in de richting van pacht en bezwaarde eigendom.

Aangetrokken door de hoge grondprijzen zullen de hypotheekboeren hun positie van eigen-boer — zij het niet altijd gaarne — verwisselen voor die van pachtboer. Door bij de verkoop te bedingen, dat zij als pachter mogen blijven zitten op een door de Grondkamer goedgekeurd pachtcontract sluiten zij in feite een goedkope geldlening. Onder deze categorie van eigenaren zullen dan ook ongetwijfeld veel eigendomsoverdrachten plaatsvinden. Duur geld wordt afgestoten voor goedkoop geld. Men kan dit voor de individuele boer als een direct economisch voordeel zien, maar het heeft ook schaduwzijden. Iedere boer maakt zichzelf ongaarne van eigen-boer tot pachtboer want de eigendom verschaft het meest duurzame gebruiksrecht dat een pachtwetgeving hem nimmer kan bieden. Daarbij komt nog, dat maatschappelijk aanzien ook op het platteland een grote rol speelt.

Een verschuiving zal ook optreden doordat waarschijnlijk vele verpachtende eigenaren tot verkoop zullen overgaan. Hoewel de geneigdheid tot verkoop door allerlei persoonlijke overwegingen kan worden geremd, dient toch niet te worden voorbij gezien, dat voor een grote groep — meestal kleine grondeigenaren — de pachtpenningen een belangrijk deel van het inkomen vormen.

Ondanks de na-oorlogse stijging van de pachtprijzen is het werkelijke inkomen uit grondbezit vergeleken bij 1940 niet onbelangrijk gedaald. Is het aantal verpachters, dat beneden de door de Grondkamer toelaatbare pachtprijs verpacht wegens onbekendheid met de geldende pachtnormen nog betrekkelijk groot, het aantal eigenaren, dat beneden de verkoopwaarde op een vrije markt verkoopt zal ongetwijfeld klein zijn. Men denke aan de praktijk bij boedelscheidingen waar het land boven de maximumprijs wordt opgejaagd.

Op grond van het vorenstaande lijkt het niet gewaagd

de stelling te poneren, dat wellicht vele verpachtende eigenaren tot verkoop zullen overgaan waardoor de pachtende boeren economisch worden gedwongen tegen hoge prijzen te kopen en het bedrijf meestal met een vrij grote hypotheek te belasten. Hetzelfde proces, dat zich in de periode 1920-'28 afspeelde, zal zich herhalen. Toen de boeren in deze jaren voor hun producten goede prijzen maakten en daardoor de grondprijzen belangrijk stegen, werden tal van pachters voor de keus gesteld het gepachte land te kopen of plaats te maken voor een ander. Vele pachtboeren kochten met hypotheek en de gevolgen bleven niet uit toen de crisis kwam. Rente en aflossing konden niet langer worden betaald en het Hypotheekcommissiebesluit 1935 moest uitkomst brengen om onredelijke executies tegen te gaan; want werd tot verkoop overgegaan dan bracht het land als regel de hypotheek niet op.

Of met credietbeperkende maatregelen, als door Jhr Mr de Ranitz in het Groninger Landbouwblad van 12 Januari jl. werd bepleit, de landbouw wordt gediend, menen wij te moeten betwijfelen. Algemeen wordt beweerd, dat boeren kopen bij hoge grondprijzen en de beleggers bij lage prijzen doch in zijn algemeenheid is dit niet juist. In het algemeen zullen de boeren grond kopen wanneer zij geld voor investering in deze richting beschikbaar hebben. Of zij kopen grond uit economische noodzaak, eventueel met behulp van crediet. Een wettelijk geregelde credietbeperking zal in deze situaties zeker tot ontduiking leiden doordat men toch geldleningen sluit en dan zonder zakelijke zekerheid. Contrôle is hier wel uiterst moeilijk. Bovendien kan men zich afvragen, of een credietbeperking in de plattelandssfeer gezien, sociaal rechtvaardig moet worden genoemd. De praktijk zal dan ook wel uitwijzen, dat niet-kapitaalkrachtige pachters kopen en met een kapitaalschuld worden bezwaard teneinde te voorkomen, dat het bedrijf door meer kapitaalkrachtige vakgenoten wordt overgenomen.

En tenslotte zullen er boeren zijn, die in de hoge grondprijzen aanleiding vinden hun bedrijf te liquideren als zij geen opvolgers hebben. Pachtvrije bedrijven of bedrijven, die op korte termijn pachtvrij komen, zijn bijzonder aantrekkelijk. Zij doen opgeld voor landgebruikers en niet het minst voor speculanten, die hun handelskapitaal zo snel mogelijk laten omlopen.

De vrije prijsvorming, die een voortdurende aan- en verkoop van land gaande houdt betekent voor de landbouw als geheel zeker geen winst. Zij is nadelig voor de stabiliteit van de economische en sociale verhoudingen en bevordert een ongewenste eigenaarsstand. Bovendien is vermogensvermeerdering in de vorm van een overwaardering van grond buiten zijn opbrengstmogelijkheden irreal; desondanks zal de belastingdruk toenemen. Hoewel de belastinginspectie waarschijnlijk niet met de allerhoogste prijzen rekening zal houden, zal toch ongetwijfeld de landbouw voor belangrijk zwaardere fiscale lasten worden geplaatst. Ook dit aspect dient bij het vrijlaten van de grondprijzen niet te worden vergeten.

Een beheerste en reële prijsvorming in de grondsector noodzakelijk.

Nu het vorenstaande tot de conclusie leidt, dat de ge-

bonden prijsvorming niet kan worden gemist dient zich tegelijkertijd een belangrijk probleem aan en wel het waardeprobleem.

Het is duidelijk, dat het kooprijdsniveau 1940, de steen des aanstoots, geen verdediging kan vinden nu de omstandigheden geheel zijn veranderd. Een reële prijsvorming voor landbouwgrond zal dan ook niet meer kunnen uitgaan van een prijs, welke ruim 10 jaren geleden voor gebruikelijk en redelijk gold.

Reeds bij de uitvoering van het Vervreemdingsbesluit Landbouwgronden is het begrip opbrengstwaarde naar voren gekomen. In een uitvoeringsbeschikking behorende bij dit besluit wordt namelijk gezegd, dat de verkoopprijs niet hoger mag zijn dan de gemiddelde in 1939 geldende prijs, *echter nimmer belangrijk hoger dan de opbrengstwaarde van het object.*

Dr Boerendonk heeft in „de Pacht” van April 1941 het begrip opbrengstwaarde nader uitgewerkt. Hij definieert het als de som, die een boer voor de grond zou kunnen betalen om bij een normale exploitatiewijze, naast een billijke beloning voor zijn arbeid een met de geldende rentevoet overeenkomende interest van het in zijn bedrijf gestoken kapitaal te ontvangen.

In de tegenwoordige omstandigheden komt dit hierop neer, de opbrengstwaarde van een landbouwbedrijf te doen bepalen door aan de huidige omstandigheden aangepaste pachtprijzen. Dit zijn pachtprijzen, die ten minste een volledige vergoeding voor de gestegen eigenaarslasten inhouden en als minimum een rendement garanderen, dat nominaal op het vooroorlogse peil ligt. Voor het bepalen van het percentage waarmee de netto-pacht moet worden omgerekend om tot opbrengstwaarde — kooprij — te komen, zou waarschijnlijk een aanwijzing kunnen worden gevonden in de thans geldende rentestand voor hypotheek. Hierop een zekere reductie toe te passen lijkt eveneens reëel omdat grond door zijn veiligheid als beleggingsobject altijd een extra-waardering heeft genoten, terwijl daarnaast ook de verwachting, dat in de toekomst door verhoging van de productiviteit de grond meer zal opbrengen, deze extra-waardering beïnvloedt.

Het vraagstuk van de grondprijzen kan dus alleen voor de landbouw aanvaardbaar worden opgelost, indien verband wordt gelegd tussen de koop- en pachtprijzen als gevolg waarvan de productiefactor grond voor zijn medewerking een redelijke beloning zal ontvangen, zonder dat de rechten van de arbeid en het bedrijfskapitaal worden benadeeld.

Dat bij een dergelijk kooprijnsbeleid geen ontduikingen optreden zouden wij niet gaarne beweren, maar wel dat hierdoor de huidige prijsvorming zal plaats maken voor een meer legale. Hierbij mede in aanmerking genomen de vrij grote activiteit waarmee in de laatste tijd tegen prijs-overtredingen wordt opgetreden.

Een efficiënte beheersing van de kooprijzen zal ook veel meer mogelijk zijn door het toekennen van een voorkeursrecht aan de pachter. Met de Stichting voor de Landbouw zijn wij van mening, dat een spoedige invoering hiervan ook bij onderhandse overdrachten zeer gewenst is.

¹s-Gravenhage.

C. F. HANEGRAAFF.

Verwezenlijking van het contact verlader-vervoerder

Verdiept men zich in de vraag, waar en over welke onderwerpen het zo noodzakelijke contact tussen verlader en vervoerder tot stand zal kunnen komen¹⁾, dan staat men voor enkele problemen. Het eerste is dat van de organisatie, zowel van vervoerder als van verlader. Men kan zeggen,

¹⁾ Zie: „De verladersfunctie in het vervoerwezen” in „E.-S.B.” van 5 Maart jl.

dat zowel de spoorwegen, de scheepvaart als de luchtvaart, zowel nationaal als internationaal, zeer hecht gefundeerde organisaties hebben, welke als partner in het gesprek zouden kunnen fungeren. Het wegvervoer is doende om in de verschillende landen alsook in Westeuropees verband een dergelijke instelling te creëren (de „International Road Transport Union”, I.R.U. te Genève), al moet worden ge-

constateerd, dat de activiteit van het merendeel der nationale wegvervoerorganisaties meer gericht was en soms is op de verkeersbelangen van hun ondernemers dan op de consolidering van hun bedrijfsstructuur.

Men kan zeker zeggen, dat het de invloed van het werk van de „Inland Transport Committee” en in het bijzonder van haar werkgroepen is geweest, die binnen de I.R.U. heeft geleid tot het ter hand nemen van vraagstukken, welke de structuur van het wegvervoer, nationaal en internationaal, alsook de consolidatie der bedrijfsvoering ten goede zullen komen.

Wanneer men echter de I.R.U. — te harer verontschuldiging mag worden gezegd, dat het nog een jonge organisatie is — vergelijkt met de overeenkomende organisaties van spoorwegen, scheepvaartmaatschappijen en luchtvaartmaatschappijen, komt men tot de conclusie, dat zowel de omvang van het werk als de doeltreffendheid er van in snel tempo kunnen en moeten worden opgevoerd. Ook zal het werk der nationale wegvervoerorganisaties, behalve gericht op voorlichting van de eigen ondernemers, moeten worden gekenmerkt door een streven naar verbetering der bedrijfsvoering. Dit geldt niet zo zeer voor onze Nederlandse organisaties als wel voor de organisaties, welke op het gebied van het beroepsgoederenvervoer langs de weg in de Westeuropese landen bestaan.

Een soortgelijk beeld kan men tekenen van de organisaties op het gebied der binnenscheepvaart, die bovendien de steun en de stimulans van de in Europees verband werkende gouvernementen missen.

Aan de kant van de verlader is de groepering nog minder zichtbaar. Misschien omdat in ons land zowel de organisatie van het beroepsvervoer alsook de regeling van het vervoer in een verder stadium is gekomen dan in landen als Frankrijk en België, wellicht ook omdat het bedrijfsleven in ons land steeds meer „transport minded” is geweest, hebben wij in ons land een organisatie van de verladers sinds November 1945. Deze organisatie, de „Algemene Verladers- en Eigen Vervoerders Organisatie”, E.V.O., doet door haar naam reeds uitkomen, hetgeen wij reeds eerder konden neerschrijven, nl. dat het eigen vervoer en het verladersprobleem slechts twee facetten zijn van hetzelfde vraagstuk.

De verlader, die wil beschikken over vrijwel onbegrensde mogelijkheden, ziet deze in een hechte organisatie van het vervoer en de daaraan aansluitende mogelijkheid om met eigen vervoermiddelen dat vervoer te bewerkstelligen, dat hij aan niemand anders kan toevertrouwen, wil naar zijn mening zijn afzet en productieschema niet in de war lopen.

Binnen deze organisatie heeft een speciale Adviescommissie voor Verladersproblemen een groot arbeidsterrein gevonden, dat zó omvangrijk bleek, dat de commissie zich meer en meer heeft uitgebreid en momenteel in zich verenigt de vertegenwoordigers van vele belangrijke takken van industrie, handel en landbouw. Deze commissie zal binnen korte tijd overgaan tot groter specialisering in die zin, dat zij, zowel landelijk als regionaal, binnen het verband der E.V.O. zal bijeenbrengen de verladers, die directe belangen hebben bij het vervoer per spoorwagon, per vrachtauto, per ongeregeld binnenschip, per beurtschip en die verladers, die belangen hebben bij het vervoer, dat hun import of exporten verzorgt.

Een deel van deze specialisatie voltrekt zich momenteel in de vorm van de speciale Stichtingen Verladersbelangen Binnenscheepvaart, welke in de verschillende provincies zijn opgericht. Er bestaan reeds stichtingen in Limburg, Noord-Brabant, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Noord-Holland, Groningen, Drenthe en Overijssel, terwijl Friesland alsmede Zuid-Holland nog zullen volgen. Het ontstaan van deze stichtingen werd gestimuleerd niet alleen

door het belang, dat de verladers hebben bij de organisatie van de schippersbeurzen en daarmee dus van de ongeregelde binnenscheepvaart, doch ook door de wens, welke de Overheid in de Wet Goederenvervoer Binnenscheepvaart tot uitdrukking bracht, nl. dat de verladers en de schippers t.z.t. de bestaande beurzen zullen overnemen.

Van de zijde van de vervoerders is deze ontwikkeling niet onopgemerkt gebleven: de Directie der N.V. Nederlandse Spoorwegen heeft zich tot het Hoofdbestuur van de E.V.O. gewend met het verzoek, mede te werken aan het in het leven roepen van een Contactcommissie N.S. — E.V.O. voor verladersvraagstukken. Deze Commissie werd begin November geïnstalleerd. Bij de installatie brachten zowel de verladers als de Directie der Nederlandse Spoorwegen tot uitdrukking „dat in de praktijk is gebleken, dat de industrieën, die voor een deel hun eigen vervoer verzorgen, ook tot de grootste verladers per spoorweg behoren. Als zodanig heeft de industrie grote belangen bij het beroepsvervoer, terwijl anderzijds de intensiteit van het beroepsvervoer wordt bepaald door de industrie. Deze immers zoekt naar de meest economische transportwijze en zal haar keuze tussen eigen vervoer en het gebruik maken van de diensten van het beroepsvervoer laten afhangen van de kwaliteit en de prijs, die door deze beide transportmogelijkheden zal worden geboden. Zich richtend naar het goedkoopste vervoer vervult de industrie een belangrijke maatschappelijke functie, daar immers de prijs van het product mede door de transportkosten wordt bepaald. Harmonische samenwerking tussen verladers en beroepsvervoerders kan de prijzen der producten slechts gunstig beïnvloeden.

De installatie van deze Contactcommissie Verladersvraagstukken N.S.—E.V.O., waarin industrie en beroepsvervoerders elkander hebben gevonden en regelmatig zullen ontmoeten, is ook internationaal van belang als voorbeeld en stimulans voor de andere landen van West-Europa, waar verladers en beroepsvervoerders elkander nog niet hebben gevonden.

Het contact, dat hier gelegd is tussen de verlader en het spoorwegapparaat in Nederland, zal spoedig worden gevolgd door eenzelfde contact met het beroepsgoederenvervoer langs de weg (op initiatief van de Nederlandse Vereniging van Transportondernemingen N.V.T.O. en de Nationale Organisatie voor het Beroepsgoederenvervoer — Wegtransport N.O.B.), met de beurtvaart (Nederlands Binnenvaartbureau), terwijl besprekingen worden gevoerd met groeperingen in de ongeregelde binnenvaart en met de luchtvaartmaatschappij (K.L.M.).

Wendt men zich tot het internationale vlak en onderzoekt men, welke contacten daar zijn geschapen, dan ziet men, dat binnen de Internationale Kamer van Koophandel een speciaal Verladerscomité is gevormd. Deze Commissie heeft een merkwaardig verleden (eerst was zij zelfstandig; toen ging zij op in een grotere commissie, doch zij heeft zich daaruit later weer losgemaakt. Wij gaan echter hierop niet in, al levert die geschiedenis wel het bewijs, hoe weinig nog de verladersfunctie ten volle wordt aanvaard) doch zij heeft bereikt, dat de Internationale Kamer van Koophandel als representant van de Westeuropese verladers een plaats kreeg aan de tafel, waar, binnen de bevoegdheid van het Office Central te Bern, de Berner Conventie inzake het vervoer per spoorweg wordt herzien. Dit laatste is in zoverre een novum, dat de verladers bij de nu aan de gang zijnde herziening voor het eerst werden uitgenodigd.

De vraag is echter reeds gesteld, of de Internationale Kamer van Koophandel wel het juiste lichaam is om de verladersbelangen te representeren. In de eerste plaats immers verenigt de I.K.K. in zich alle groepen van het bedrijfsleven, niet alleen dus handel, industrie, ambacht en landbouw, doch ook spoorvervoer, watervervoer, zeevaart, wegvervoer, luchtvervoer en de groepen van tus-

senpersonen in het vervoerwezen, als de expediteurs, cargadoors en dergelijke. Terwijl elk van deze vervoersgroepen haar eigen organisatie heeft en dus zelf, buiten de I.K.K., voor haar mening opkomt, waarbij zij zich uiteraard niet gebonden achten aan de resoluties, welke ook met hun medewerking door deze Kamer werden aangenomen, is de verlader slechts binnen de Kamer aanwezig in een commissie, welke op haar beurt haar resoluties moet voorleggen aan andere organen, waarin ook de vervoerders meespreken. Weliswaar hebben in de „Commission Générale des Transports” van de I. K. K. evenveel vertegenwoordigers van de vervoertakken als van de verladers zitting; het feit blijft bestaan, dat de verladers hun mening alleen kunnen formuleren, indien ook de vervoerders zich daarmee kunnen verenigen. Een juiste vertegenwoordiging van de verladers in internationaal verband is hiermede dus nog niet bereikt. Het werk der I.K.K. steunt dan wél op de nationale organisaties van die Kamer; deze nationale groeperingen echter hebben op dit ogenblik slechts een Transportcommissie, waarin ook de vervoertakken vertegenwoordigd zijn, doch geen speciale veraderscommissies.

Van een vertegenwoordiging der verladers kan men heden slechts spreken in Amerika („National Traffic League”) en Nederland (E.V.O.), en, althans gedeeltelijk, in Engeland (de „Mansion House Association”).

Heeft men eenmaal de structuur geschapen, welke verlader en vervoerder de mogelijkheid geven, met elkander samen te werken, dan rijst nog de vraag, waar men elkaar zal ontmoeten. In het bovenstaande werd er reeds op gewezen, dat de verlader, middels de activiteit, welke de Europese regeringen ontplooiën in Genève (I.T.C.) en Bern (Office Central), wordt betrokken bij het scheppen van nieuwe vervoersregelingen. Het gedeelte echter, dat zo onder zijn aandacht wordt gebracht, is min of meer beperkt, al zien wij gedurende de laatste jaren juist een tendentie om meer dan voorheen de voorschriften en regelingen met betrekking tot het vervoerwezen onder auspiciën van de Overheid te doen vaststellen. Tarieven, vervoercondities, vrachtbrieven, de selectie der ondernemers (credietwaardigheid en vakkennis), de bouw en inrichting der vervoermiddelen en de administratie der vervoersprestaties (vgl. de nieuwe werkgroepen, welke een dezer dagen te Genève tot stand kwamen en welke zich bezig houden niet slechts met de tarieven, doch ook met de kostprijzen en de administratie), al deze regelingen, welke voorheen uitsluitend het domein waren van de vervoerbedrijven zelf, komen meer en meer onder toezicht te staan van de Overheid. En daar de Overheid de verlader bij dit werk betreft (de E.V.O. was lid van een door de Overheid ingestelde tarievencommissie, de E.V.O. neemt deel aan de Stichting Vervoeradres, heeft zitting in de Commissie van Toezicht op de examens voor patroon in het beroepsgoederenvervoer langs de weg) heeft de verlader hier de gelegenheid, zich te uiten.

Er is echter nog een veel groter terrein van vervoerswerkzaamheden, waarbij de verlader een minstens even groot belang heeft. Deze echter blijven binnen de sfeer van de vervoerbedrijven zelf of binnen de organisatie, welke de vervoerbedrijven hebben gesticht. In dit verband worde

gewezen op de maatregelen, welke door de U.I.C. („Union Internationale des Chemins de Fer”) worden getroffen voor de Europese spoorwegbedrijven middels de zgn. fiches. Deze fiches bevatten zeer vaak bepalingen betreffende de wijze, waarop de vervoerovereenkomsten zullen worden uitgevoerd; zij zijn dan ook van direct belang voor de verlader. Over deze fiches echter heeft noch de Overheid noch de verlader zich een mening kunnen vormen.

Het lijkt ons juist, dat door de Europese spoorwegen een methode wordt gezocht om in internationaal verband met de verlader overleg te plegen over de inhoud van deze fiches voordat zij worden vastgesteld. Een precedent is reeds aanwezig; er wordt tussen verlader en spoorwegen overleg gepleegd over de fiches, welke de verhouding tussen spoorwegen en eigenaren van particuliere wagons regelen. Dit contact wordt door de N.V. Nederlandse Spoorwegen in sterke mate bevorderd.

De zeevaart onttrekt zich welhaast stelselmatig aan enig contact met de verladers. Een simpele wens van de verlader om gekend te worden in een verhoging of wijziging der tarieven ruim voordat deze tarieven van kracht worden — omdat hij alleen dan zijn offertes kan aanpassen aan de vervoertarieven — vond tot heden geen gehoor. Over de inhoud der cognossemmenten vindt nimmer enig overleg met de verladers plaats.

* * *

Men kan zich afvragen in hoeverre de ontwikkeling, welke wij hierboven hebben geschetst, al zozeer is doorgedrongen tot de individuele verlader, dat kan worden gesproken van een dringende noodzakelijkheid om in alle geleidingen de verladersfunctie te erkennen.

Wij menen te mogen zeggen, dat de individuele verlader er zeer zeker van overtuigd is, dat hij niet in staat is, wijzigingen aan te brengen in de bestaande voorschriften of zich nieuwe mogelijkheden te scheppen. Dat bewijst de mate, waarin de activiteit der verladersgroeperingen in Nederland en Amerika wordt gewaardeerd. Er is echter nog teveel een besef, dat men vaak voor volkomen gesloten deuren staat. Dit besef zou kunnen verdwijnen, indien internationaal een doeltreffend apparaat kon worden geschapen, dat de verladers van voorlichting dient en hun belangen naar voren brengt, een apparaat derhalve, dat zuiver en alleen de verladerswensen weet te formuleren en ter bestemder plaatse kan weergeven. Dit internationale apparaat zal weer moeten steunen op nationale groeperingen, zoals binnen de E.V.O. reeds op zo gelukkige wijze tot stand werd gebracht. Hierbij is het nodig, te beschikken over de steun van de overheden, die bij de vervoerder stimulerend kan werken en die hem zal aansporen, het contact met de verlader te zoeken. Dat is mede zijn eigen belang.

In een één dezer dagen verschenen rapport van de spoorwegmissie binnen de O.E.E.S. wordt de wenselijkheid uitgesproken van een organisatie, waarin vertegenwoordigers van handel, industrie en landbouw hun belangen bij de tariefpolitiek, de behandeling van goederen en andere samenhangende onderwerpen zouden kunnen kenbaar maken.

*s-Gravenhage.

Mr A. GREEBE.

De wereldscheepsbouw in 1951

Het afgelopen jaar zal in de annalen van de wereldscheepsbouw met gulden letteren opgetekend blijven! Een jaar toch, dat, na een weinig bewogen begin, ongekende bedrijvigheid in de vorm van een onafgebroken stroom opdrachten bracht. Merkwaardige tegenstelling vergeleken met de eerste maanden toen de vraag naar nieuwe schepen allerminst groot was en enkele werfdirecties in Engeland

zelfsrekening hielden met de mogelijkheid, dat verschillende hellingen onbenut zouden blijven. Het leek, alsof de prijzen een min of meer stabiel niveau hadden bereikt. In feite waren in het najaar 1950 enkele bouwcontracten tegen vaste prijzen, welhaast ongekend verschijnsel, afgesloten. Spoedig echter onderging het beeld een grondige wijziging en volgden de bouwopdrachten elkander in snel tempo op.

Hoe gunstig het afgelopen jaar zich van de beide voorgaande onderscheidt, blijkt uit onderstaande tabel, gebaseerd op gegevens, door de Engelse Shipbuilding Conference met betrekking tot de bij Engelse werven geplaatste opdrachten, gepubliceerd:

Voor Engelse rekening.

twalf maanden eindigend:	aantal schepen	in duizenden br. reg. tons	
30-10-1949	133	419	(76,2 pCt)
30-10-1950	232	982	(69,5 pCt)
30-10-1951	563	2.829	(66,6 pCt)

Voor buitenlandse rekening.

aantal schepen	in duizenden br. reg. t.		aantal	br. reg. ton
23	130	(23,8 pCt)	156	549
57	431	(30,5 pCt)	289	1.413
166	1.421	(33,4 pCt)	729	4.250

(55 pCt van de totale tonnage bestond uit nieuw te bouwen tankschepen)

Typierend voor de huidige situatie zijn ook de door Lloyd's Register per ultimo December jl. gepubliceerde cijfers. Hieruit blijkt immers, dat op dit tijdstip in de verschillende landen, met uitzondering van Rusland, Polen en China, in totaal niet minder dan 1.212 schepen met een inhoud van 5.494.065 br. reg. tons in aanbouw waren. Het aandeel der Engelse werven bedroeg 40,21 pCt met 360 schepen metende 2.209.012 br. reg. tons. In de overige landen tezamen waren 852 schepen metende 3.285.053 br. reg. tons in aanbouw. Ons land nam met 321.199 br. reg. tons de vijfde plaats in na Engeland, de Verenigde Staten, Frankrijk en Duitsland. Van de op Engelse werven in aanbouw zijnde tonnage was 31,5 pCt bestemd voor buitenlandse opdrachtgevers; voor de overige landen bedroeg dit percentage 26,8. Wat buitenlandse opdrachten betreft ging Duitsland in de rubriek „overige landen” met 217.385 br. reg. tons aan de spits, op de voet gevolgd door ons land met 214.487 br. reg. tons. Van de op Engelse werven in aanbouw zijnde tonnage (2.209.012 br. reg. tons) bestond meer dan de helft, nl. 1.239.497 br. reg. tons, uit voor de tankvaart bestemde schepen. In de overige landen was het aandeel der tankschepen, hoewel belangrijk, noch-

tans geringer, nl. 1.095.901 br. reg. tons op een totale tonnage van 3.285.053 br. reg. tons. In totaal waren op 31 December jl. in alle landen tezamen 206 tankschepen metende 2.335.398 br. reg. tons, d.w.z. 42,5 pCt van de totale tonnage, in aanbouw. Deze cijfers illustreren wel heel duidelijk de grote betekenis van de tankvaart als potentieel opdrachtgeefster!

De groei der wereld-tankvloot sedert 1939 blijkt uit voorgaand vergelijkend overzicht.

Houdt men rekening met de op 31 December jl. in bestelling zijnde tankschepen, dan blijkt het totale draagvermogen der wereld-tankvloot sedert 1939 meer dan verdubbeld te zijn. In feite is de potentiële vervoerscapaciteit, gezien de toegenomen snelheid der sedert 1945 gebouwde schepen, nog groter. Het snelle tempo, waarin de uitbreiding der wereld-tankvloot plaatsvindt, blijkt ook uit de vermeerdering in het tweede halfjaar 1951, nl. met rond 1.250.000 tons draagvermogen. Het aandeel der Verenigde Staten in het wereldtotaal bedroeg op 1 Januari jl. 23,6 pCt, dat van Engeland 23,1 pCt en dat van Noorwegen 15,4 pCt. De wereld-tankvloot bestond op laatstgenoemd tijdstip voor 54,1 pCt uit stoomschepen, 17,7 pCt der tankschepen is meer dan zestien jaren en twee vijfde gedeelte hiervan meer dan 25 jaren oud. Gedurende de oorlogsjaren werd 42,2 pCt en na de oorlog 30,2 pCt der vloot gebouwd. Deze percentages zijn voor enkele der voornaamste landen de navolgende:

	Gedurende de oorlog gebouwd	Na de oorlog gebouwd
Verenigde Staten	81 pCt	4,95 pCt
Engeland	37,3 pCt	33,40 pCt
Noorwegen	15,6 pCt	54,80 pCt
Panama	45,1 pCt	29,20 pCt

Zoals uit bovenstaand, gedetailleerd overzicht der wereld-tankvloot blijkt, is de omvang der vloot onder Nederlandse vlag, die trouwens goeddeels in eigendom aan de petroleummaatschappijen toebehoort, aanzienlijk kleiner dan die onder Noorse vlag, die bovendien vrijwel geheel door particuliere rederijen geëxploiteerd wordt. Eerst verleden jaar zijn enkele particuliere Nederlandse rederijen, die zich tot dusver niet met de tankvaart bezighielden, overgegaan tot het plaatsen van enige bouwcontracten. Een op zich zelf ietwat wonderlijk verschijnsel, gezien de voortdurend grote vraag naar tankschepen en de mogelijkheid om tegen alleszins lonende cijfers timecharters op lange termijn te sluiten. Ten dele wordt deze gang van zaken verklaard door financieringsmoeilijkheden, maar hij valt nochtans te betreuren. Groter participatie aan de tankvaart door particuliere Nederlandse rederijen zou enerzijds een welkome uitbreiding der deviezenbron, anderzijds verbreding der bedrijfsbasis en dus spreiding der risico's voor de rederijen zelve beteken.

Naar ruwe schatting waren op 1 Januari jl. in de verschillende landen bouwopdrachten — met welke uitvoering nog geen begin was gemaakt — voor tankschepen met een totaal draagvermogen van rond elf miljoen tons geplaatst. De afleveringstermijnen dezer schepen variëren van 1952 tot 1957. Vrijwel zonder uitzondering zijn alle grote werven voor de eerstvolgende jaren „volgeboekt”. Typierend is in dit verband o.a. de mededeling van de heer P. Goedkoop Dzn. ter gelegenheid van de tewaterlating in Januari jl. van een voor Noorse rekening in aanbouw zijnde tanker van 24.000 tons, dat de Nederlandsche Dok- en Scheepsbouw Maatschappij orders heeft tot en met 1956 voor een totaal bedrag van f 500 mln. Deze orders, waarin de thanis in aanbouw zijnde tonnage is begrepen, vertegenwoordigen schepen met een totaal draagvermogen van niet minder dan één miljoen tons. Gaat de Nederlandsche Dok- en Scheepsbouw Mij wat opdrachten voor nieuw te bouwen

Wereld-tankvloot op 1 Juli 1939.

Verenigde Staten	4.601.000 tons draagvermogen
Overige landen tezamen	11.477.000 „ „
Totaal	16.078.000 tons draagvermogen

Vlag	1 Juli 1951 ^{a)}	1 Januari 1952
Verenigde Staten	7.127.254 ¹⁾	7.071.824 ¹⁾
Engeland	6.464.769	6.831.237
Noorwegen	4.306.672	4.406.723
Panama	2.802.442	2.822.134
Frankrijk	1.064.940	1.201.111
Italië	968.329	1.043.049
Liberië	755.519	911.361
Nederland	873.641	877.478
Zweden	610.279	784.147
Japan	498.576	580.729
Denemarken	416.188	463.843
Argentinië	400.563	440.514
Honduras	203.890	231.875
Spanje	196.947	202.387
U.S.S.R.	197.226	197.901
Mexico	187.002	187.002
Duitsland	149.319	170.282
Griekenland	157.871	168.346
Brazilië	—	163.391
Venezuela	162.842	160.662
België	—	100.934
Overige landen	633.587 ^{a)}	474.487 ^{a)}
Totaal	28.177.856	29.491.417

¹⁾ Excl. de in eigendom aan de Amerikaanse Regering toebehorende schepen (marine etc.).

²⁾ Deze ogenschijnlijk hoge cijfers worden verklaard door de omstandigheid, dat ten aanzien van een aantal schepen nog niet vaststaat onder welke vlag zij zullen varen.

³⁾ Deze cijfers hebben betrekking op de in de vaart zijnde vloot incl. te water gelaten doch nog niet afgeleverde nieuwe schepen.

schepen, in het bijzonder voor de tankvaart, betreft al aan de spits der Nederlandse werven, ook de overige grote scheepsbouwbedrijven hier te lande beschikken over ruime orderportefeuilles. In feite is het vinden van een werf, die alsnog een niet al te lange levertijd in uitzicht kan stellen, heden ten dage het grote probleem, waarmede reders, verlangend om opdrachten te plaatsen, geconfronteerd worden.

Vaste prijzen worden thans door geen enkele werf meer genoteerd. Prijsverhoging van materialen komen evenals tussentijdse loonsverhogingen geheel ten laste der opdrachtgevers. Dat dit allerminst te verwaarlozen factoren zijn, blijkt o.a. uit de prijs- en loonsverhogingen gedurende het afgelopen jaar in Engeland. De eerste verhoging der staal-prijzen, die overigens slechts 2 pCt bedroeg, werd begin 1951 van kracht. In Juli jl. volgde de tweede, ditmaal wel zeer drastische verhoging, nl. met 20 pCt, waardoor de prijs voor scheepsbouwstaal van £ 21.3.0 tot £ 25.6.6 per ton steeg. Bovendien werden in November jl. de lonen in de scheeps- en machinebouw met 11/- per week verhoogd en steeg zodoende het standaardloon der vakkundige arbeiders van 21 jaar en ouder tot 131/- per week. Voorts werden de vacaties — met behoud van loon — van één op twee weken gebracht. De in de scheepsbouw- en reparatiebedrijven betaalde lonen behoren tot de hoogste, welke in de Engelse industrie worden betaald. Het gemiddeld weekloon toch bedraagt thans 165/7 tegen een gemiddelde van 153/11 voor de gehele industrie. Vergeleken met April 1951, toen dit gemiddeld 39/2 per uur bedroeg, is het gemiddeld uurloon der arbeiders van 21 jaar en ouder thans 42/-.

De navolgende tabel geeft een duidelijk beeld van de aanzienlijke stijging der lonen in de scheepsbouw- en reparatiebedrijven sedert het eind van de oorlog:

Arbeiders van 21 jaar en ouder	Gemiddeld loon incl. stukwerk en overuren	Standaardloon
Januari 1945	130/11	93/6
„ 1946	126/8	98/-
April 1947	138/5	104/-
„ 1948	151/6	104/-
„ 1949	151/6	109/-
„ 1950	151/5	109/-
„ 1951	153/11	120/-
Januari 1952	—	131/-

De invloed der gestegen materiaalprijzen en der loonsverhogingen weerspiegelt zich in de navolgende aan „Fairplay” ontleende vergelijkende prijzen voor de bouw van een 9.500 tons motorvrachtschip van het schutdek-type:

	Gemiddeld uurloon (voor de gehele industrie)		Prijs van stalen platen per ton			Prijs per ton draagvermogen		
	£	s d	£	s	d	£	s	d
Januari 1945	28,5	100	16.	3.	0.	26.	0.	0.
„ 1946	29,3	103	16.	19.	6.	28.	0.	0.
„ 1947	33,5 ¹⁾	117	17.	4.	6.	31.	10.	0.
„ 1948	35,8 ¹⁾	126	18.	3.	0.	37.	0.	0.
„ 1949	36,5 ¹⁾	128	18.	11.	6.	40.	0.	0.
„ 1950	36,6 ¹⁾	128	20.	14.	6.	42.	0.	0.
„ 1951	39,4 ¹⁾	138	20.	14.	6.	46.	5.	0.
„ 1952	—	—	25.	6.	6.	58.	0.	0.

¹⁾ De cijfers voor de maand April van het betreffende jaar.

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, is de bouw prijs voor een motorvrachtschip vergeleken met 1945 meer dan verdubbeld, terwijl, wat Engelse werven betreft, met een levertijd van vier tot vijf jaren moet worden gerekend. Was het medio 1950 nog mogelijk voor de bouw van een tankschip

van circa 16.000 tons draagvermogen tegen een vaste prijs van rond £ 43 per ton verdraagmogen te contracteren, thans bedraagt de basisprijs £ 52 à £ 53 per ton met een levertijd van circa zes jaren, terwijl de reeds eerder genoemde evt. verhogingen ten laste der opdrachtgevers komen. Op de consequenties dezer prijsontwikkeling werd o.a. door de heer J. R. Ropner ter jaarvergadering van Ropner Holdings Ltd gewezen. In September 1939 beschikten wij, aldus de heer Ropner, over een vloot van 47 schepen met een totaal draagvermogen van 370.000 tons en over liquiditeiten ter grootte van £ 700.000 voldoende om de bouw van vijf nieuwe schepen te financieren. Thans bestaat onze vloot uit 20 schepen met een totaal draagvermogen van 195.000 tons en wij beschikken over liquide middelen tot een totaal van £ 3 mln, welk bedrag echter slechts toereikend is voor de bouw van vier schepen, die nu circa £ 750.000 per stuk kosten!

Een ernstig probleem vormt de ontoereikende materiaalvoorziening, waardoor het risico van min of meer ernstige stagnatie, met alle nadelige gevolgen van dien, ook voor de scheepsbouw zelf, allerminst denkbeeldig is.

Dat ook onze nationale scheepsbouw op een gunstig jaar kan terugzien behoeft na het voorgaande geen betoog. Voor Nederlandse rekening werd een aantal bouwopdrachten geboekt, waardoor de totale bruto tonnenmaat per ultimo December in aanbouw of bestelling tot rond één miljoen bruto register tons kon stijgen. In dit totaal waren 31 schepen voor de lijn- en vrachvaart met een totale inhoud van meer dan 200.000 br. reg. tons, 22 tankschepen en een factorijschip voor de walvisvaart met een totale inhoud van 240.000 br. reg. tons begrepen. Met uitzondering van een tweetal schepen van ca 9.000 br. reg. tons voor de regelde lijnvaart, welke in Duitsland, één schip van 6.000 br. reg. tons eveneens voor de lijnvaart, en een tankschip van ca 5.600 br. reg. tons, welke in Engeland alsmede een tankschip van ca 2.500 tons, dat in België besteld werd, zijn alle opdrachten voor Nederlandse rekening in het eigen land geplaatst. In totaal werden in het afgelopen jaar 110 schepen met een totale inhoud van bijna 250.000 br. reg. tons opgeleverd. Naast de opdrachten voor Nederlandse rekening werden bestellingen van buitenlandse opdrachtgevers ontvangen voor de bouw van 41 vrachtschepen met een totale inhoud van ca 130.000 br. reg. tons alsmede 30 tankschepen waaronder één met een draagvermogen van 31.000 tons. Bovendien plaatsten buitenlandse opdrachtgevers in totaal bestellingen voor 20 schepen van kleiner type, nl. minder dan 500 br. reg. tons.

Ook de kleinere werven kunnen op een alleszins bevredigend jaar terug zien. In totaal werden in 1951 van werven in Groningen en Meppel 51 schepen voor de kustvaart met een gezamenlijk draagvermogen van 33.285 tons te water gelaten. Het draagvermogen dezer schepen beweegt zich eveneens in stijgende lijn, nl. gemiddeld 639,5 tons in 1951 tegen gemiddeld 614 tons het jaar tevoren. De vooruitzichten voor dit jaar zijn, wat de kleinere werven betreft, gunstig. Reeds werden 74 bouwvergunningen voor de bouw van in totaal 97 vaartuigen, waarvan 56 motorkustvaartuigen met een totaal draagvermogen van 36.130 tons, verleend.

Dat onze nationale scheepsbouw, gezien de omvangrijke opdrachten voor buitenlandse rekening, een waardevolle deviezenbron vertegenwoordigt is duidelijk. Het tempo, waarin de even talrijke als belangrijke opdrachten kunnen worden uitgevoerd, is echter goeddeels afhankelijk van de materiaalvoorziening en men kan dan ook slechts hopen, dat deze laatste geen al te grote moeilijkheden met zich brengt.

De functie van de ondernemer in het huidige tijdsbestek

Drie visies op de ondernemersfiguur hebben de te Utrecht vergaderende academisch gevormde economisten Zaterdag jl. voor ogen gekregen¹⁾. De luisteraars bleken dermate geboeid, dat aangenomen mag worden, dat velen der afwezigen intussen hierover hebben gehoord. Om de dan ontstane spijt iets te verminderen zullen hieronder de inleidingen in het kort worden weergegeven. Op de discussies, die op deze inleidingen zijn gevolgd, zal niet worden ingegaan. Zij zouden bij een summier weergave onvoldoende tot hun recht komen²⁾.

De eerste inleider, *Prof. Haccoü*, kwam, na globaal te hebben nagegaan hoe de ontwikkeling van het begrip ondernemer in de economische wetenschap is geweest, tot de omschrijving van de ondernemer als degene, die *bewust* zijn inkomen geheel of overwegend afhankelijk stelt van de onzekere uitkomsten van het productieproces. Het uitgangspunt van de winstmaximalisatie is te eng om een verklaring te bieden voor het aanvaarden van de ondernemersfunctie. Andere oorzaken voor het prefereren van een onzeker boven een zeker inkomen zijn voorts de lust om het eigen initiatief te ontplooiën, het gevoel van eigen baas te zijn, de eerezucht, de scheppingsdrang en de sociale machtspositie. Uitgaande van zijn definitie kwam *Prof. Haccoü* tot het onderscheiden van de ondernemer-leider en de ondernemer-financier, welke figuren naar zijn oordeel in deze tijd nog een essentiële functie hebben te vervullen. Voor de ondernemer-financier is het leidend motief het bewust streven naar een groter inkomen door het aanvaarden van de onzekerheid van de uitkomsten van het productieproces.

Het essentiële van het ondernemen ziet *Prof. Haccoü* in het vooruitlopen op de komende ontwikkeling en het grijpen en realiseren der daarin liggende kansen. Durf, moed tot de stap in het onzekere, zijn, naast de drang tot zelfontplooiing, eisen voor de ondernemer. Deze figuur is essentieel in een maatschappij, welke wordt gedragen door de wens naar vrijheid van consumptie en een sterke economische en technische dynamiek, omdat de consequenties van vrijheid en ontwikkeling zijn: verspillingen en andere verliezen. Door de koppeling van het initiatief aan de financiële consequenties wordt — zo meende spreker — bereikt, dat activiteit, scheppingsdrang en initiatief worden geprikkeld, terwijl tegelijkertijd een rem ontstaat, doordat de individuen zelf de consequenties moeten dragen.

Prof. Haccoü was van oordeel, dat ook in de huidige tijd deze ondernemersfiguur nog paste en dat het zelfs aanbeveling verdiende om terwille van de kleine inkomens het initiatief te bevorderen. Daartoe was naar zijn mening nodig meer armslag voor de ondernemer en gunstiger kansen — via belastingverlaging — voor het ondernemen. Zowel de verliezen als de gevolgen der ontwikkeling in de vorm van structurele en conjuncturele werkloosheid dienen dan z.i. evenwel ten laste van het ondernemen te worden gebracht.

Prof. ten Doesschate, die als tweede inleider optrad, gaf, uitgaande van de vraag „Wat is er wezenlijk veranderd in de functie van de ondernemer?“, eerst een analyse van die functie en plaatste haar vervolgens in het licht van de huidige tijd en van de plaatsvindende ontwikkeling.

Op grond van twee punten bestreed *Prof. ten Doesschate*

Schumpeters stelling, dat de ondernemer aan zijn eigen prestaties te gronde zou gaan: 1. het gaat te ver om ondernemer en „Durchsetzer neuer Kombinationen“ identiek te noemen, en 2. uit het feit, dat de moderne ondernemingsleiding meer en meer afhankelijk wordt van teamwork, van afdelingsonderzoek, van beslissingen, gebaseerd op door verschillende bedrijfsinstanties gefiatteerde voorstellen enz., mag nog geenszins worden geconcludeerd, dat de ondernemer als zodanig bezig is om, maatschappelijk gesproken, zijn eigen graf te graven.

Ook in de grote onderneming is het één man of één kleine groep, die ten slotte, op grond van gedetailleerde voorstellen, de beslissingen neemt. Het sterk persoonlijk element wordt wel verlegd, maar niet weggenomen, meent *Prof. ten Doesschate*. De essentiële ondernemersfunctie — het nemen der beslissingen en het dragen van de verantwoordelijkheid daarvoor —, die ook thans nog in kleinere ondernemingen gelijktijdig met andere werkzaamheden wordt uitgeoefend, komt in de grote onderneming steeds meer op zichzelf te staan.

Blijkens zijn definitie — ondernemer is hij, die de feitelijke en zelfstandige beschikkingsmacht uitoefent over productiefactoren en daarvoor verantwoordelijkheid draagt — acht *Prof. ten Doesschate* de eigendom der productiemiddelen voor de ondernemer niet essentieel; het dragen van persoonlijk risico is echter volgens hem onontbeerlijk. Dit risico ligt in de inkomens sfeer en in die van een maatschappelijke drijfveer, nl. sociale standing en aanzien. Naast het winststreven zullen ook overwegingen van sociale rechtvaardigheid tegenover het personeel, tegenover voorafgaande en opvolgende schakels in de bedrijfskolom en tegenover de nationale gemeenschap de beslissingen van de ondernemer beïnvloeden. Door de groei van de onderneming is niet de functie van de ondernemer veranderd, doch wel zijn maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel versterkt, hetgeen noodzakelijk is, omdat het beleid van de grote onderneming veel verdergaande maatschappelijke consequenties heeft — een punt, dat *Drs Rottier* in zijn inleiding sterk heeft beklemtoond.

De zich voltrekkende sociale ontwikkeling betekent wél een essentiële beïnvloeding van de functieverrichting van de ondernemer: zij resulteert in overdracht van delen van zijn taak — nl. het nemen van beslissingen — aan de Staat, de publiekrechtelijke organisaties of aan zijn eigen ondernemersorganisaties. Het is onvoldoende — zo betoogde *Prof. ten Doesschate* — wanneer de ondernemers de plaatsgevonden machtsverschuivingen slechts als data zouden accepteren. De ondernemers moeten een constructief plan hebben en dit niet alleen verkondigen, maar ook bevorderen. De ondernemer heeft volgens *Prof. ten Doesschate* tot taak, op constructieve wijze mede te werken aan de oplossing van problemen, die ter zake van de maatschappelijke productie-orde ontstaan. Daarbij zal hij moeten worden gedragen door een optimale combinatie van het geldelijk belang der onderneming, het belang der bevolkingsgroepen, waarvoor hij direct mede-verantwoordelijk is, en het algemene maatschappijbelang. Dusdoende zal hij, zo besloot deze spreker, Schumpeters pessimisme weten te beschamen tot nut van de gemeenschap.

De voormalige verheerlijking van de „Durchsetzer neuer Kombinationen“ heeft, aldus de laatste inleider *Drs Rottier*, een tweetal blijvende gevolgen gehad: enerzijds bleef men als hoofdfunctie van de ondernemer beschouwen het souverain leider resp. dictator zijn over de productiefactoren, m.a.w. het zwaartepunt bleef liggen op zijn economische beschikkingsmacht in de onderneming; ander-

¹⁾ Tweede Landdag voor Economen, georganiseerd door de Contactcommissie van Academisch gevormde Economen. Het onderwerp „De functie van de ondernemer in het huidige tijdsbestek“ werd ingeleid door *Prof. Dr J. F. Haccoü*, *Prof. Dr J. F. ten Doesschate* en *Drs A. C. J. Rottier*.

²⁾ De inleidingen zullen met de discussies t.z.t. bij *Stenfert Kroese* te Leiden in druk verschijnen; belangstellenden mogen hiernaar worden verwezen.

zijds is met de ondernemer blijven zien als een op zichzelf staand, ietwat geïsoleerd persoon.

Spreker ging na, of de kern van het wezen van de ondernemer nu inderdaad daar ligt, waar zij nog steeds verondersteld wordt te liggen en toetste vervolgens de visie op de ondernemersfiguur-als-enkeling op haar juistheid.

Wat de functie van de ondernemer betreft, onderscheidde Drs Rottier een viervoudige taak: 1. een interne economische taak; 2. een interne sociale taak; 3. een externe economische taak en 4. een externe sociale taak. De interne economische functie van de ondernemer — zijn meest oorspronkelijke terrein — heeft merkbaar aan belangrĳheid ingeboet ten gevolge van wijzigingen in het maatschappelijk bestel en van zeer vele maatregelen van de Overheid. Hetzelfde kan worden gezegd van zijn interne sociale functie, die in vele opzichten beperkt en besnoeid is. Deze omstandigheden hebben de ondernemer binnen zijn onderneming van een „verlicht despoot” tot een „constitutioneel vorst” gemaakt, zo zeide Drs Rottier.

In maatschappelijk opzicht daarentegen is het werkteerrein van de ondernemer veel ruimer geworden. Hij speelt een belangrijke rol in de nationale economische politiek, bijv. door zijn invloed op werkgelegenheid, industrialisatie, betalingsbalans enz. Op maatschappelijk sociaal gebied wachten nog zeer gevoelige vraagstukken op een, mede door de ondernemer te bewerkstelligen, oplossing. Spreker wees in dit verband op de P.B.O., de positie van de „middengroep” in de bedrijven, het vraagstuk van vorming van eigen bezit voor de arbeiders e.d.

Wat de belangrijke vraag, wie nu de dragers van de ondernemersfunctie zijn, aangaat, merkte, evenals Prof. ten Doesschate ook Drs Rottier op, dat in de tegenwoordige grote onderneming een vergaande delegatie van bevoegdheden heeft plaats gehad. Naar de mening van laatstgenoemde dienen zij, die in feite het beleid op beslissende wijze be-

invloeden of voeren, tot de bedrijfsleiding en derhalve ook tot de ondernemers te worden gerekend; hiermede wilde hij echter geenszins zeggen, dat het beginsel van een soms grote leidinggevende groep de noodzaak opheft van het bestaan van een hoogste toporgaan, dat zo nodig het beslissende woord kan spreken t.a.v. alle beleidskwesties binnen de onderneming.

Het arbeidsveld van de ondernemers heeft zich, gezien over de gehele lijn, belangrijk verplaatst, en wel van het interne economische en sociale naar het externe economische en sociale vlak. Het komt er nu op aan, zo eindigde Drs Rottier zijn beschouwingen, dat de ondernemers ook hun taak in deze ruimere zin verstaan, dat zij hun soms te afwachtende of defensieve houding wijzigen, dat zij de kracht van hun persoonlijk kunnen en willen zonder reserve wijden aan de vervulling van hun zo in belangrĳheid toegenomen functie. Doen zij dit niet, dan dienen zij hun prentie, leiders te zijn van het sociaal-economisch leven, te laten varen.

Als grondslag van elk der betogen kon men de verantwoordelijkheid voor het nemen van beslissingen terugvinden. Het maakte deze dag voor het denken vruchtbaar, dat elk der drie inleiders het terrein, waarop deze verantwoordelijkheid het zwaarst woog, anders zag liggen.

Prof. Haccoû, constaterende en redenerende, kwam tot een conclusie, die, vergeleken met die der andere inleiders, conservatief aandeed. Dit behoeft niet in te houden, dat hij ongelijk had. Voelen wij het wèl aan, dan was het standpunt van Prof. ten Doesschate zo, dat hij voor het heden, althans wat de industrie betreft, het meest plausibele betoog hield. Drs Rottier greep naar wat wellicht zal komen. Prof. Haccoû hield zich aan wat in sommige sectoren niet meer bestaat.

d. w.

AANTEKENINGEN

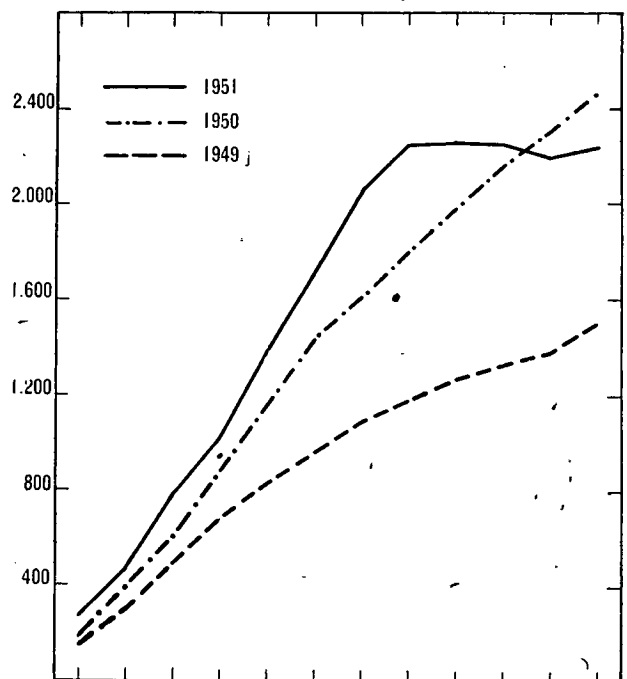
De Nederlandse handelsbalans

Een vorig overzicht van het beloop van de Nederlandse handel¹⁾ werd afgesloten met de destijds over 1951 beschikbare gegevens, nl. die over de maand Augustus. Over de eerste acht maanden van het afgelopen jaar beliep het passief saldo onzer handelsbalans niet minder dan f 2.247 mln²⁾, tegen resp. f 1.797 mln en f 1.183 mln in de overeenkomstige perioden van 1950 en 1949. Wel zeer aanzienlijk is de verbetering, die de resterende vier maanden van het afgelopen jaar te zien hebben gegeven; de maanden October en November sloten zelfs met een actief saldo, een voor ons land zeer uitzonderlijk verschijnsel. Het passief saldo van de laatste vier maanden gezamenlijk bedroeg ca f 10 mln, waardoor het uiteindelijke negatieve saldo over 1951 werd gebracht op f 2.257 mln, d.w.z. f 207 mln minder dan dat over het voorafgaande jaar. Het percentage van de invoer, dat door de uitvoer werd gedekt en dat tot en met Augustus 68 bedroeg, werd door bovengenoemde ontwikkeling omhoog gedrukt, waardoor het voor geheel 1951 kwam te staan op 77. Hiermede werd voor het eerst na de oorlog het dekkingspercentage van 1938, nl. 73, overtroffen.

In tabel I is het beloop van de Nederlandse handel gedurende de jaren 1949, 1950 en 1951 weergegeven. Zowel in deze tabel als in grafiek I, die het handelsbalanssaldo in deze drie jaren cumulatief weergeeft, komt de verbetering, die zich tegen het einde van 1951 — ook in

GRAFIEK I.

Cumulatief saldo van de Nederlandse handelsbalans.
(in miljoenen guldens)

¹⁾ Zie: „De Nederlandse handel” in „E.-S.B.” van 10 October 1951.

²⁾ Alle in dit overzicht verwerkte gegevens zijn ontleend aan, of bewerkt aan de hand van publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

TABEL I.

Handelsbalans^{1) 2)}.

(in miljoenen guldens).

Maand	Invoer			Uitvoer			Saldo			Dekkingspercentage		
	1949	1950	1951	1949	1950	1951	1949	1950	1951	1949	1950	1951
Januari	464	581	791	318	396	524	— 146	— 185	— 267	69	68	66
Februari	401	520	769	245	313	568	— 156	— 207	— 201	61	60	74
Maart	476	612	869	283	400	555	— 193	— 212	— 314	60	65	64
April	438	643	821	256	367	582	— 182	— 276	— 239	58	57	71
Mei	427	662	936	272	377	578	— 155	— 285	— 358	64	57	62
Juni	442	691	950	312	429	618	— 131	— 262	— 332	71	62	65
Juli	410	627	905	284	444	574	— 126	— 183	— 331	70	71	63
Augustus	390	626	793	296	436	587	— 94	— 190	— 206	76	70	74
September	407	654	708	318	467	694	— 89	— 187	— 14	78	71	98
October	435	739	773	377	562	779	— 57	— 177	+ 6	87	76	101
November	452	700	677	399	558	739	— 53	— 142	+ 62	88	80	109
December	554	699	682	433	537	618	— 121	— 162	— 64	78	77	91
Totaal	5.297	7.752	9.672	3.794	5.288	7.415	— 1.503	— 2.464	— 2.257	72	68	77

1) Exclusief gouden en zilveren munt en muntmateriaal, pakketpost en diamant.

2) In verband met afrondingen behoeft het als totaal aangegeven bedrag niet met de som der posten overeen te stemmen.

vergelijking met de overeenkomstige perioden van 1949 en 1950 — heeft voorgedaan, zeer duidelijk naar voren.

Ten dele kan boven gesignaleerde verbetering worden toegeschreven aan seizoensinvloeden. In de tweede helft van een kalenderjaar is de Nederlandse invoer doorgaans niet veel groter dan die gedurende de eerste helft van een kalenderjaar. De export geeft echter gedurende de laatste zes maanden van een jaar over het algemeen een aanzienlijke toeneming te zien, welke o.a. verband houdt met het seizoenskarakter van de export van producten van agrarische herkomst. Wat de waarde betreft kan het seizoenskarakter van onze in- en uitvoer worden afgelezen uit tabel II, waarin de gegevens van het eerste halfjaar van 1949, 1950 en 1951 worden vergeleken met die van het tweede halfjaar dezer jaren. Wat het volume aangaat, blijkt het seizoenskarakter uit grafiek II.

TABEL II.

Invoer.

(in miljoenen guldens).

	1948	1949	1950	1951
1e halfjaar	2.352	2.649	3.708	5.134
2e halfjaar	2.568	2.648	4.044	4.538
Toe- resp. afneming 2e halfjaar t.o.v. 1e halfjaar	+ 216	— 1	+ 336	— 596
Idem in pCt	+ 9	0	+ 9	— 12

Uitvoer.

(in miljoenen guldens).

	1948	1949	1950	1951
1e halfjaar	1.178	1.686	2.283	3.424
2e halfjaar	1.492	2.108	3.005	3.991
Toeneming 1e halfjaar t.o.v. 2e halfjaar	314	422	722	567
Idem in pCt	27	25	32	16

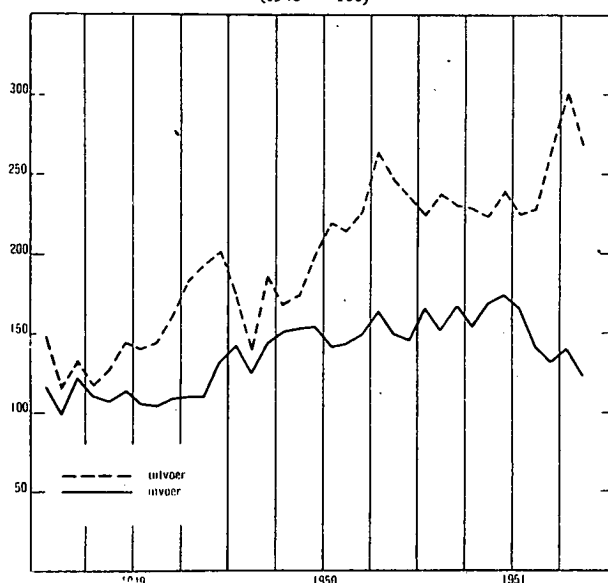
Naast de zojuist genoemde seizoensinvloeden is er gedurende de laatste maanden van het afgelopen jaar nog een incidentele factor in het spel geweest en wel aan de invoerzijde van de handelsbalans. Gedurende 1950 en het begin van 1951 bewoog de invoer zich op een hoog peil. Zoals bij een vorige gelegenheid werd uiteengezet, moest dit hoge niveau van de invoer worden toegeschreven aan een neiging van consumenten en producenten om tot versnelde voorraadvorming over te gaan, zulks met het oog op de toen optredende stijging van het wereldprijzniveau en uit vrees voor het opnieuw toepassen van importrestricties. Sedert Maart jl. zijn de prijzen van een aantal belangrijke grondstoffen gedaald en bovendien kreeg men in de loop van 1951 de indruk, dat voorlopig geen grote vrees voor quantitative importbeperkingen behoefde te worden gekoesterd. Dit had tot gevolg, dat men niet meer geneigd was de boven weergegeven voorraadpolitiek te

volgen. In sommige sectoren van het bedrijfsleven werd dan ook op de voorheen gevormde extra voorraden ingeteerd. Hier komt nog bij, dat consumenten en bedrijfsleven aan liquiditeit hadden ingeboet. Dit alles heeft bijgedragen tot een daling van de invoer gedurende de laatste maanden van het afgelopen jaar, een daling, die in de tabellen I en II, alsmede in grafiek II duidelijk wordt geïllustreerd³⁾.

GRAFIEK II.

Volume-indexcijfers van in- en uitvoer.

(1948 = 100)

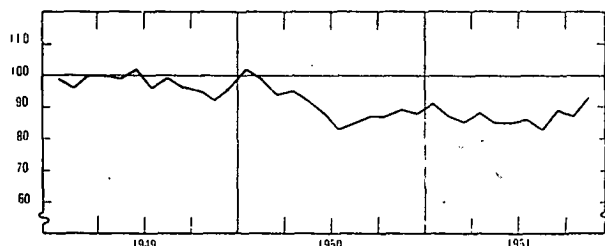

Voorts zijn er meer blijvende factoren voor de daling van de invoer aan te wijzen. De Nederlandse Regering heeft nl. maatregelen getroffen om op korte termijn een verbetering van de betalingsbalans te bewerkstelligen en het schijnt, dat deze maatregelen hun vrucht beginnen af te werpen. Hetzelfde kan worden gezegd van de regeringsmaatregelen ter beperking van de binnenlandse bestedingen, die tevens opvoering van de export ten doel hebben. Ten slotte zij er op gewezen, dat de Nederlandse ruilvoet, die gedurende enige tijd is achteruit gegaan, de laatste maanden een verbetering te zien heeft gegeven. Hoewel de termijn te kort is om te kunnen nagaan, of er hier sprake is van een permanente verbetering, dan wel of en in hoeverre incidentele factoren hier een rol hebben gespeeld, wekt het bovenstaande de indruk, dat de basis van onze handelsbalans steviger is geworden.

3) Zie ook: „Dertiende verslag van de Nederlandse Regering aangaande de werking van het Europese Herstel Programma”.

GRAFIEK III.

Ruilvervoet.

Deze indruk wordt nog versterkt door de inmiddels bekend geworden voorlopige gegevens over de maand Januari 1952, die, zoals onderstaande tabel doet zien, wel zeer gunstig bij die van voorgaande jaren afsteken. De gunstige ontwikkeling in deze maand moet, gezien het hoge peil van de invoer, in hoofdzaak worden toegeschreven aan de hoge uitvoerwaarde, die tot nu toe slechts door die van October 1951 werd overtroffen.

TABEL III.

In- en uitvoer in Januari en in Februari tot en met Januari.
(in miljoenen guldens).

	Invoer	Uitvoer	Saldo	Dekkingspercentage
Januari 1949	464	318	— 146	69
Januari 1950	581	396	— 185	68
Januari 1951	791	524	— 267	66
Januari 1952	800	747	— 53	93
Febr. 1949-Jan. 1950	5.414	3.872	— 1.542	72
Febr. 1950-Jan. 1951	7.962	5.416	— 2.546	68
Febr. 1951-Jan. 1952	9.682	7.638	— 2.044	79

Mocht inderdaad de basis onzer handelsbalans steviger zijn geworden, dan is het geenszins uitgesloten, dat dit feit de komende maanden aan het oog zal worden ontrokken. Zo moet de lage invoer gedurende de laatste maanden van het afgelopen jaar, voor zover deze het gevolg was van interen op voorheen gevormde additionele voorraden, vroeg of laat weer plaats maken voor een hogere invoer; wellicht is hiervan — gezien het hoge invoercijfer — reeds sprake geweest in Januari jl. Voorts dient men rekening te houden met het seizoenskarakter van onze handelsbeweging, terwijl tenslotte de ervaringen, opgedaan in het handelsverkeer met West-Duitsland, Engeland en de Verenigde Staten, ons hebben geleerd, op welke eventualiteiten wij, wat de export betreft, voorbereid moeten zijn.

Rotterdam.

J. H. ZOON.

De Belgische loon- en prijspolitiek mislukt

In een vorige week te Amsterdam, onder auspiciën van de Nederlandsche Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg te Brussel, gehouden lezing betoogde Prof. F. Collin, hoogleraar aan de Universiteit te Leuven en voorzitter van de Kredietbank N.V. te Brussel, dat de politiek van prijs- en loonbeheersing, die de Belgische Regering na de bevrijding in 1944 met het oog op de wederopbouw van het land meende te moeten voeren, volkomen mislukt is. Van een laag houden van lonen en prijzen is nl. niets terecht gekomen, integendeel een onafgebroken stijging — de prijzen stegen in mindere mate dan de lonen — heeft sindsdien plaatsgevonden.

Dit falen heeft echter niet tot gevolg gehad, dat het welvaartspeil van de Belgische bevolking is gedaald; België heeft een stabiele munt behouden en staat thans zelfs voor het probleem van een te groot betalingsoverschot ten gevolge van een gunstige handelsbalans. Zou het doel van de loon- en prijsstabilisatie, zoals gesteld in 1944,

wèl zijn bereikt, dan zou naar de mening van Prof. Collin België thans wellicht zelfs minder welvarend zijn geweest.

Ook de in andere landen gevoerde politiek van loon- en prijsbeheersing is niet met succes bekroond. De stijging in België was evenwel veel groter: vóór de oorlog was België het land der lage lonen, thans heeft dit land, Zweden en Zwitserland uitgezonderd, het hoogste loonniveau van Europa. Niet alleen het nominale uurloon, maar ook het reële loon is gestegen. Ook al zouden in de andere Westeuropese landen de lonen in de eerstvolgende jaren in belangrijke mate worden verhoogd, dan zou België volgens Prof. Collin toch niet meer het land van de lage prijzen en lonen worden.

De Belgische Regering heeft de loon- en prijsstijgingen niet systematisch bestreden. Zij heeft het in 1944 gestelde doel van stabilisatie geleidelijk laten varen en de prijs- en looncontrôle practisch vervangen door een strakke monetaire politiek en strenge creditrestrictie. De relatieve verschuivingen tegenover het buitenland werden versterkt door effectievere contrôle in de andere landen en door de devaluaties van 1949. De verklaring voor deze ontwikkeling zocht Prof. Collin in de structurele hervorming in de Belgische economie, welke z.i. een definitief karakter vertoont.

Overigens werd deze evolutie in de hand gewerkt door de goederenschaarste, die sedert het beëindigen der vijandelijkheden tot op heden, met een onderbreking van eind 1948 tot eind 1949, heeft geheerst, waardoor de exporteurs al de voordelen van de „sellers' market" genoten. De buitenlandse vraag werd door de aldaar heersende inflatie gestimuleerd, terwijl de binnenlandse vraag door de stringente monetaire politiek werd beperkt. De Korea-affaire heeft de „sellers' market" wederom in het leven geroepen.

De vraag is nu, of een terugkeer tot een meer evenwichtige conjunctuur niet alle nadelige gevolgen van de loonstijging in het licht zal stellen. Hierover is geen definitieve uitspraak te doen, zeide Prof. Collin. Wel meende hij te moeten wijzen op de conjuncturomslag in 1948-49, gedurende welke de Belgische economie goed stand heeft gehouden. Prof. Collin gaf echter toe, dat toen vele sectoren werden bevoordeeld door het openstellen van de Nederlandse grens.

Men mag evenwel, zo vervolgde Prof. Collin, niet uit het oog verliezen, dat de Belgische industrie in de afgelopen jaren een opvallende vooruitgang heeft geboekt, dit terwijl het aantal werklozen sinds 1947 geleidelijk is gestegen (België heeft thans 300.000 werklozen). De verklaring van deze vooruitgang zocht Prof. Collin in de doorgevoerde rationalisatie en de verbeterde outillage, daarbij vooral op dit laatste de nadruk leggend. Door middel van zelffinanciering werd het bestaande productie-apparaat aanzienlijk verbeterd. De zelffinanciering in n.v.'s bedroeg in 1949 fr. 14 mrd, in 1950 fr. 17 mrd. Volgens Prof. F. Baudhuin werd in 1949 in handel en nijverheid fr. 27 mrd en in 1950 fr. 34 mrd geïnvesteerd. Naast rationalisatie en verbetering der outillage dankt de Belgische industrie haar succes aan de tekortkomingen der andere landen, waar inflatie en overemployment een ongunstige invloed uitoefenden.

De structurele hervorming is niet in alle bedrijfstakken in gelijke mate doorgevoerd. De steenkolenmijnen en alle bedrijven, die in hoge mate gevoelig zijn voor de hoogte der steenkolenprijzen, blijven een probleem vormen, waarvan een afdoende oplossing is vereist.

Indien de geschetste ontwikkeling met de werkelijkheid overeenstemt, dan staat België voor zeer merkwaardige structurele hervormingen, die het welvaartspeil der bevolking hebben verhoogd en de grondslag hebben gelegd voor de oplossing der problemen, die de Westeuropese integratie zal stellen. Deze hervormingen zijn niet gewild

door de Overheid, die, evenals vele economen, de loon- en prijsstijgingen als gevaarlijk beschouwde, maar gegroeid uit de drang der omstandigheden, die de individuele bedrijfsleiders dwong de nodige maatregelen te nemen. Weliswaar werden ze hierbij geholpen door de sterke vraag naar goederen, die hun de tijd en de nodige middelen verschafte om de hervormingen door te voeren en te bekostigen. Toch — zo betoogde Prof. Collin aan het eind van zijn lezing — ligt hierin een vingerwijzing; verbeteringen moeten niet noodzakelijk van hogerhand komen, maar het is heilzaam, dat de taken worden verdeeld.

BOEKBESPREKING

Dr A. H. Ballendux: Bijdrage tot de kennis van de credietverlening aan de „Indonesische middenstand”. Dissertatie verschenen bij Kolff en Co., Djakarta 1951.

Dr A. H. Ballendux, de laatste president van de, na de soevereiniteitsoverdracht van de Bank Rakjat Indonesia overgegangene, Algemene Volkscredietbank en te voren ambtenaar bij het Binnenlands Bestuur, geeft in dit boek¹⁾ de eerste mede op ervaring gegronde wetenschappelijke behandeling van de zgn. Indonesische middenstand, zijn credietbehoeften en de mogelijkheden om daarin te voorzien. In aansluiting aan de geheel andere structuur van de Indonesische maatschappij begrijpt hij onder de Indonesische middenstand iets anders en omvattenders dan men in het Westen onder middenstand pleegt te verstaan en wel de boven de „voorkapitalistische dorpshuishouding uitstekende Indonesische handelaars en nijveren, welke gezindheid in allerlei nuancering en menging nog vele vroegkapitalistische trekken vertoont en nog niet ten volle aan het hoogkapitalisme toe is. Volgens zijn ervaring voert nog geen Indonesische ondernemer zijn bedrijf geheel volgens modern-Westerse methoden en moet vooralsnog de gehele Indonesische ondernemersgroep tot de middenstand gerekend worden. Het moderne grootbedrijf in Indonesië zou nog steeds uitsluitend in handen zijn van Westerlingen, en enkele Oosterse niet-Indonesiërs.

De stimulering van de ontwikkeling van deze Indonesische ondernemers en de credietverlening aan hen acht Dr Ballendux hoopvoller dan pogingen om de welvaart van de massa der dessabevolking te verhogen, in welk verband hij de na-oorlogse „plannenliteratuur” behandelt en geneigd blijkt zich aan te sluiten bij Prof. Boeke's mening, dat het dualistische karakter van Indonesië onveranderlijk is. Ik zou hier tegenover willen stellen, dat ondanks of beter, juist omdat de mogelijkheden van de dorper binnen enge grenzen liggen, zijn emancipatie en activering noodzakelijk is, opdat met het weinige beschikbare rationeel wordt huisgehouden, aan de voortdurende toeneming van de populatie der reeds overbevolkte landen een einde komt en het dorp niet eeuwig door grootkapitaal en middenstand blijft uitgebuit.

Daarnaast is ongetwijfeld de ontwikkeling van een deel van de huidige Indonesische middenstand tot een moderne ondernemersklasse van groot belang, doch, blijkens hetgeen Dr Ballendux daaromtrent mededeelt, weinig minder moeilijk dan de emancipatie van de dessa. Hij tekent 's middenstanders afkeer van moderne methoden, zijn nalaten van behoorlijke kostprijsberekeningen, zijn zucht tot speculatie met zijn neiging zich buiten zijn eigenlijke bedrijf op allerlei zijpaden te begeven, waarmede hij onvoldoende vertrouwd is, zijn verlangen naar resultaten op korte termijn, zijn gering organisatievermogen en de lage eisen die hij aan het peil van zijn bedrijf stelt, zijn neiging

om zijn bedrijfswinsten in gronden, huizen en preciosa te beleggen en samen met dit alles zijn tekort aan begrip van de functie van het kapitaal in het bedrijf, zich uitende o.a. in onvoldoende afschrijvingen en reserveringen, waarvan ernstige onderkapitalisatie het gevolg is.

Mede op grond van deze tekorten van de Indonesische ondernemer sluit de heer Ballendux zich aan bij de door mij in „Het economisch aspect van het Indonesische vraagstuk” verdedigde opvatting, dat voor Indonesië kleine of hoogstens middelgrote arbeidsintensieve bedrijven ter voorziening in de behoeften van de binnenlandse markt welke door Indonesiërs kunnen worden geleid, de voorkeur verdienen boven grootbedrijven. Tegenover Mr Hulshoff Pol in „E.-S.B.” van 17 Maart 1948 wijst hij op de zeer beperkte koopkracht van de Indonesische markt, waardoor aan ruime expansie van het grootbedrijf niet licht zal worden toegekomen en het nodig is, de schaarse koopkracht te doen strekken om zoveel mogelijk arbeiders een bescheiden inkomen te verschaffen en de eigen Indonesische industrie op te bouwen.

De financiering van het Indonesische bedrijf stelt voor grote problemen. De Indonesische onderneming, welke gering eigen kapitaal slechts bestaat uit een deel van het vermogen van de ondernemer en diens naaste familie, zonder mogelijkheid van uitgifte van aandelen of obligaties of aantrekking van andere middelen van derden, heeft bovenal behoefte aan crediet op lange termijn voor vast en duurzaam bedrijfskapitaal. De winsten uit het weinig efficiënt gevoerde bedrijf zijn dikwijls niet voldoende om een geleidelijke aflossing van het crediet mogelijk te maken; aan geregelde of seizoenmutaties in rekening-courant onttrekt men zich indien enigszins mogelijk.

De Algemene Volkscredietbank, de enige bank bij welke de Indonesische middenstand terecht kan, heeft zich tegen het uit de geschetste situatie voortdurend dreigende gevaar van bevrozing harer middenstandscredieten sinds 1935 niet zonder succes trachten te beveiligen door op aflossingen en mutaties te blijven staan. Tegelijk heeft zij zich ingespannen haar middenstandscredietbranche tot ontwikkeling te brengen. Uit Dr Ballendux' analyse van de cijfers blijkt, dat de A.V.B. in dit laatste niet geslaagd is; ult. 1940 stonden in geheel Indonesië niet meer dan ongeveer 2.000 credieten onder Indonesische middenstanders uit op een totaal van ongeveer 600.000 leningen aan de Indonesische bevolking. In de jaren 1947, 1948 en de eerste helft van 1949 nam in het federale gebied wel het aantal credieten in rekening-courant toe maar dat was vnl. te danken aan tijdelijke overheidsmaatregelen tot het inschakelen van Indonesische handelaren bij de verkoop van distributiegoederen en aan de beschikbaarstelling van deviezen en de toewijzing van goederen ver beneden de marktprijs aan Indonesische importeurs, waarvoor de bank — en ook wel handelsbanken — veilig kort lopende credieten op zakelijk onderpand kon verstrekken, zonder dat dit echter van blijvende betekenis was.

Uitvoerig uiteenzettende, waarom de Indonesische middenstand ook thans weinig of niets van Westerse handelsbanken of particuliere Indonesische banken heeft te verwachten, onderzoekt de heer Ballendux hoe het officiële middenstandscredietwezen betere resultaten zou kunnen bereiken. Terecht wijst hij er op, dat de voorkeur van de Indonesische ondernemer voor niet verminderend of wisselend lang crediet nauw verband houdt met zijn economische ontwikkeling en dat de bank hem de Westers-rationele werkwijzen toch niet kan bijbrengen, zodat minder bevoogding en meer aanpassing aan de credietbehoeften van de Indonesische middenstander wenselijk is. De praktische toepassing hiervan lijkt mij echter vrijwel ondoenlijk. Tegemoetkoming aan de wensen der cliëntèle betekent, dat de bank een participatiemaatschappij zou worden, de commanditaire vennoot van een groot aantal

¹⁾ In Nederland à f 6, verkrijgbaar bij de schrijver, Van Woustraat 192, Amsterdam.

kapitaalzwakke en weinig efficiënt beheerde ondernemingen, zonder mogelijkheid tot afstoting naar een (niet bestaande) geld- of kapitaalmarkt. Niettemin blijven de suggesties van Dr Ballendux tot betere aanpassing van het crediet aan de behoeften, van waarde.

Dr Ballendux beantwoordt de vraag, of een afzonderlijke Indonesische middenstandsbank wenselijk is, ontkennend. Hij geeft een geschiedenis van het middenstandscrediet in Indonesië, welke vrijwel samenvalt met de geschiedenis van hetgeen het officiële volkscredietwezen op dit gebied heeft verricht. Op verschillende plaatsen oefent hij critiek op het proefschrift van Dr C. F. Scheffer, „Het bankwezen in Indonesië sedert het uitbreken van de tweede wereldoorlog” (1951). Grondige aandacht besteedt hij ook aan het, door het wegvallen van de oude financiële basis der Algemene Volkscredietbank (de reserves van desakassen en dorpscredietinstellingen) ontstane vraagstuk van de financiering van het officiële Indonesische bankwezen. Het is niet mogelijk hier op al deze zaken in te gaan.

Bij mijn vertrek uit Indonesië in 1935 liet ik een „voorlopige” handleiding achter voor het credietbedrijf der Algemene Volkscredietbank, bedoeld als uitgangspunt, waarop, naar ik hoopte, spoedig een verbeterde en aangevulde uitgave zou volgen. Deze hoop is thans ten aanzien van een belangrijk deel van het crediet, zij het eerst na 16 jaren, door Dr Ballendux vervuld. Zijn analyse van de economische gezindheid van de Indonesische middenstander en van diens credietbehoeften, zijn zorgvuldige en critische behandeling van al wat met zijn onderwerp samenhangt, zijn nuchter, reëel oordeel maar niet minder zijn constructieve denkbeelden maken dit boek tot een zeer waardevolle bijdrage tot de kennis van de Indonesische ondernemer en diens financiering, waaraan niemand die met de Indonesische middenstandsproblemen te maken heeft, hij zij Nederlander of Indonesiër, kan voorbijgaan.

Amersfoort.

Th. A. FRUIN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Aan de ruimte, welke meer dan een half jaar op de geldmarkt heeft geheerst, kwam gedurende de verslagweek een einde. Het samentreffen van verschillende factoren was oorzaak, dat de zeer ruime liquiditeitsreserves der banken plotseling als sneeuw voor de zon wegsmolten. Deze factoren omvatten: overdracht van middelen van institutionele beleggers aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten, het wegtrekken van saldo's van Franse banken (welke op ruim f 50 mln werden geschat), de stijging van de bankbiljettencirculatie met f 72 mln van 25 Februari op 3 Maart en ten slotte ook de daling van het Nederlandse deviezenbezit met f 33 mln tussen beide laatstgenoemde data. Naast het aanspreken van de saldo's van de banken bij De Nederlandsche Bank met f 101 mln bleek opzegging van callgeld voor sommige geldgevers nodig. Vooral in de eerste helft van de week steeg daardoor de vraag naar dit crediet bij de discontohandelaars; de callgeldnotering bleef desondanks op 1 pCt gehandhaafd. Er werd zelfs beroep op de circulatiebank gedaan in de vorm van discontoring ad f 8 mln, terwijl ook de voorschotten dezer instellingen een stijging vertoonden.

Op de discontomarkt bestond er vooral in het begin van de verslagweek aanbod in vrijwel alle termijnen schatkistpapier. De marktdisconto's bedroegen ten slotte voor April-papier $1\frac{1}{4}$ - $\frac{5}{16}$ pCt, Mei $1\frac{3}{8}$ pCt, Juni/Juli $1\frac{3}{8}$ - $\frac{7}{16}$ pCt, Augustus $1\frac{7}{16}$ - $\frac{1}{2}$ pCt, en September—Maart 1953 $1\frac{1}{2}$ pCt.

De kapitaalmarkt.

Het koersniveau op de aandelenmarkt geeft blijkens onderstaande indexcijfers nog steeds geen tekenen van herstel. Gezonde staatsfinanciën of in het algemeen het bestaan van monetair evenwicht verminderen nu eenmaal — zoals momenteel ook in ons land blijkt — de kans op betalingsbalansmoeilijkheden en vergroten anderzijds de kans op afzetmoeilijkheden voor het bedrijfsleven. Zij vormen daardoor op zichzelf geenszins factoren, welke in het voordeel van aandelenbelegging werken, hetgeen de Nederlandse aandelenbezitters thans tot hun schade ondervinden.

Het koersniveau op de obligatiemarkt kon zich goed handhaven. De intekening op de nationale woningbouwleningen van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten op de eerste dag van de nieuwe week was een succes. Bij een oorspronkelijk gevraagd bedrag van f 25 mln werd voor f 70 mln ingeschreven. Dit resultaat treft vooral, wanneer men in aanmerking neemt, dat kort vóór de inschrijvingsdag enige onaangename feiten bekend werden, nl. ten eerste dat het rendement op de $4\frac{1}{4}$ pCt lening op basis van samengestelde interest, anders dan sommigen meenden, slechts 4,1 pCt bedroeg en in de tweede plaats, dat er reeds vóór de inschrijvingsdag enige handel plaatsvond in de nieuwe obligaties ex briefkaart, beneden pari (nl. tegen een koers van ca 96 pCt). Nationaal besef heeft echter bij velen blijkbaar de doorslag tot intekening gegeven.

29 Febr. 1952 7 Maart 1952

Aand. indexcijfers.		
Algemeen	137,3	136,7
Industrie	194,5	193,8
Scheepvaart	166,3	162,5
Banken	118,6	117,2
Indon. aand.	43,6	43,9
Aandelen.		
A. K. U.	150%	147
Philips	148%	148½
Unilever	179%	182½
H. A. L.	170%	169½
Amsterd. Rubber	84	86½
H. V. A.	93½	95¾
Kon. Petroleum	287%	290
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	69½	70¼
3-3½ pCt 1947	84%	85¼
3 pCt Invest. cert.	90 ⁷ / ₁₆	91½
3½ pCt 1951	92¾	93¼
3 pCt Dollarlening	93¾	94 ¹¹ / ₁₆
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	92¼	92½
3½ pCt Bataafsche Petr.	94¾	94½
3½ pCt Philips 1948	93 ⁹ / ₁₆	93 ¹³ / ₁₆
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	86½	85¾

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldwaardige papieren, luttelende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening courant	
						Saldi in rekening courant
Data	Bankbiljetten in omloop	Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldi voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-ingesetenen
4 Febr. '52 ..	2.887.455	2.367.349	232.490	1.730.256	111.024	112.637
11 Febr. '52 ..	2.843.074	2.338.693	194.387	1.730.256	121.144	112.702
18 Febr. '52 ..	2.835.461	2.386.280	169.750	1.730.256	92.775	110.499
25 Febr. '52 ..	2.866.261	2.457.677	240.033	1.778.306	91.176	110.980
3 Mrt '52 ..	2.938.705	2.401.309	265.194	1.778.306	98.082	111.581
10 Mrt '52 ..	2.884.983	2.453.210	306.154	1.778.306	96.805	111.213

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt-, muntmateriaal, goud en deviezen-certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. der V.S.I.
30 Jan. '52	1.438.080	400.515	527.046	520.597	1.270.174
6 Febr. '52	1.438.080	405.286	1.564.168	527.009	1.440.114
13 Febr. '52	1.438.081	386.994	1.586.880	581.192	1.401.074
20 Febr. '52	1.438.081	403.729	1.590.045	600.336	1.530.660
27 Febr. '52	1.438.081	385.325	1.648.656	604.756	1.635.931

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. der V.S.I.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
30 Jan. '52	3.133.617	302.143	—	—	805.719
6 Febr. '52	3.133.815	930.274	—	—	878.405
13 Febr. '52	3.157.169	944.961	—	—	925.192
20 Febr. '52	3.158.706	978.231	—	—	914.001
27 Febr. '52	3.136.807	1.037.665	—	—	860.977

Muntbiljettencirculatie per 30 Jan. 1952 Rp. 337.932.915,50
 Muntbiljettencirculatie per 6 Febr. 1952 Rp. 335.961.748,50
 Muntbiljettencirculatie per 13 Febr. 1952 Rp. 337.226.009
 Muntbiljettencirculatie per 20 Febr. 1952 Rp. 337.908.609,50
 Muntbiljettencirculatie per 27 Febr. 1952 Rp. 336.974.171,50

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK.
 Van 29 Februari 1952 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en t.t.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,59	7,61
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,63	10,65
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,79	3,81
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,78½	3,81
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,78	3,81
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,79½	3,80½
New York (luchtpost)	1 U.S. \$	3,79	3,80½
New York (zeepost)	1 U.S. \$	3,78½	3,80½
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,084	1,082
Praag	100 Kcs	7,58	7,68
Stockholm	100 Z.Kr.	73,25	73,66
Zürich	100 Z.fr.	86,71	87,09

Abonneert U op de E.-S.B.

De N.V. Hollandsche Belegging en Beheer Maatschappij, Keizersgracht 706, Amsterdam-C zoekt een

BELEGGINGSDESKUNDIGE

met ruime praktijkervaring (bij voorkeur op financieel-organisatie) in staat zelfstandig advies-rapporten op behoorlijk niveau op te stellen en na korte tijd van inwerking een verantwoordelijke positie in het bedrijf in te nemen.

Uitvoerige, met de hand geschreven sollicitatie-brieven, worden ingewacht bij het Secretariaat.

TE KOOP TE ZEIST

Villa in prima staat

in zeer mooie omgeving nabij bos, met c.v., w. en k. water. Parterre: vest. hall, gr. kamer 9 x 5 m. schouw en park.vloer. tuinkamer, keuken, prov.- en stookkelder, toilet, 1e verd.: hall, 3 kamers waarvan 1 met gr. balkon, gr. bet. badk. met ingeb. bad, 2e verd.: ruime zolder met 1 kamer en garderobe, flinke mooi aangel. tuin, garage, schuur en kolenbergplaats. In overleg leeg te aanvaarden. Prijs f 45000.—. Br. onder no. E.S.B. 11-1, Bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W. Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen, Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries, Prof. J. Zijlstra.

Abonnementprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
 Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
 Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

□

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26.—, overige landen f 28.— per jaar
 Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk,
 Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents.